

378.15(07)
К59

А. В. Козлов

НАСТАВНИК АКАДЕМГРУПИ

Методичний посібник

**Кривий Ріг
2001**

2/4

Б/Н

378.115(07)
K59

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет

А. В. Козлов

НАСТАВНИК АКАДЕМГРУПИ

Методичний посібник

Кривий Ріг – 2001

К59 **Козлов А. В.** Наставник академгрупи: Методичний посібник. –
Кривий Ріг: КДПУ, 2001. – 83 с.

У посібнику пропонується оригінальна концепція духовності й своєрідна концепція виховання особистості майбутнього вчителя, сформульована на основі наявних урядових документів і рекомендацій та самостійних методичних розробок і рекомендацій, пропонується реалістична концепція ідеальної особистості, вчителя-наставника і вчителя-вихователя. У посібнику пропонується й своєрідний проект “Положення про наставника групи”.

Практична частина посібника містить у собі ряд конкретних розробок та рекомендацій щодо наставницько-виховної роботи зі студентами академгрупи педагогічного та й інших ВНЗ, у яких є спроба визначити цілі, завдання об’єм (зміст), форми наставницько-виховної роботи, включаючи й наставницькі години, диспути, конференції тощо.

Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор Л. В. Кондрашова;
доктор педагогічних наук, професор В. С. Пікельна;
доктор педагогічних наук, професор КДПУ В. О. Комаров;
кандидат педагогічних наук, доцент С. В. Максименко

Головний редактор: доктор педагогічних наук, професор В. К. Буряк

Відповідальний редактор: доктор педагогічних наук, професор С. О. Караман

ВСТУП

Батьки, прадавні навчителі, вчителі-мислителі стародавніх епох і цивілізації до нової ери, вчителі-теологи “темного” Середньовіччя й “творчого” Відродження та й навіть деякі вчені-просвітителі (Г. Кониський, Вольтер, Д. Дідро, Ж. Руссо, Г. Сковорода, Г. Гегель, Лейбніц та ін.), не говорячи вже про видатних педагогів названого періоду, ніколи не відривали навчання від процесу виховання й наставництва. Саме від цих часів ми маємо на сьогодні цілий ряд виховних ідеалів і концепцій людини.

Однак поступове й сліпе захоплення науково чи науково-подібно здобутою інформацією, системами й теоріями пізнання, а також системами й теоріями дидактик, міриадами методик “забивання” абстрактних знань скоріш у пам’ять, ніж у свідомість учня чи студента впродовж XVIII і на початку XIX ст. привело до того, що педагоги стали тільки *вчителями* й перестали бути *вихователями* та *наставниками*, хоча не всі й не завжди.

Ця тенденція стала дуже помітною вже в 50-х рр. XIX ст. і її відзначив великий педагог України М. Пирогов, який у 1857 році писав: “Невідомо, коли й чому ми стали тільки вчителями..., невідомо, чому ми нехтуємо своїми обов’язками вихователів... – а саме ми і перш за все ми можемо й повинні формувати душі наших майбутніх громадян...”

У другій половині XIX і все XX століття тенденція відриву процесу навчання від процесу виховання посилилася ще більше: з одного боку, вчителі природничих дисциплін під тиском ряду науково-інформативних революцій і під пресом розбухлих інформацією навчальних програм і підручників “не встигають” виховувати навіть засобами й формами тієї багатющої інформації, не говорячи вже про гуманітарні та духовні аспекти процесу озброєння учнів і студентів знаннями й навичками; а з іншого боку, навіть учителі-гуманітарії, яким так само перепоновили програми тема-

ми, іменами, концепціями, системами і т. ін., не орієнтують подані ними знання особистісно й з метою виховання та наставництва. Все зводиться до того, що об'єкти навчання учать і учаться для того, щоб знати, а не для того, щоб з допомогою знань творити добро й благо собі, ближнім, громаді, нації, народу, державі, країні, а, може, й цілому людству.

Тому й виникають такі жахливі явища, як система ядерного озброєння й система пана Д. Карнегі, кожна з яких, у жахливій чи присмій для емоційного стану людини формах, спрямована на використання знань для експлуатації одних людей іншими, для залякування один одного з тими ж самими цілями: знання – для “завоювання” ворогів..., і друзів...

Та й знання про особистісну й суспільну свідомість та психологію використовуються нині для маніпулювання людьми і масами людей.

Може, саме тому все частіше й частіше в навчальних закладах різного типу й у всіх країнах світу вводяться інститути наставництва й виховання, у крайньому випадку – кураторства (як інституту наглядацтва чи загального контролю).

За таких умов найкращим (наїефективнішим) із названих тут може бути інститут наставництва, а не кураторства (наглядацтва), і тому навчальним закладам рекомендуємо запроваджувати саме цю форму роботи з академгрупами.

Для тих, хто згоден з такою думкою, пропонуємо (як проект) одну з форм “Положення про наставництво у вищому навчальному закладі”.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАСТАВНИЦТВО У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАСТАВНИЦТВА

Інститут наставництва у вищих навчальних закладах формувався вже багато десятиків і навіть сотень років. У цілому він не тільки виправдав себе й виконав свої завдання, а й зарекомендував себе як один з найбільш надійних способів і форм передовсім духовної підготовки спеціалістів з вищою освітою. Нині ситуація дещо міняється.

На сьогодні ми вже маємо десятки законодавчих актів, законів про вищу освіту, наказів Міністерства освіти, концепцій і доктрин, інструкцій і рекомендацій, розробок довідкового й навіть монографічного характеру, в яких подано цілу систему понять про зміст, форми, особливості та завдання роботи наставників з академгрупами. Важливе місце в процесі визначення характеру роботи наставника посідає Статут ВНЗ.

Метою всіх цих документів було, є й буде формування особистості вчителя-вихователя. А нині, коли мова заходить про можливу оплату наставницької діяльності, треба розробити ще й основні критерії її оцінювання. Наставник академгрупи добирається й рекомендується засіданням кафедри й ради факультету, але призначається наказом ректора університету.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ, ФОРМИ ТА ЗАВДАННЯ РОБОТИ НАСТАВНИКА АКАДЕМГРУПИ

У процесі керівництва викладача академгрупою є дуже багато аспектів і факторів: від найпростішого обміну життєвським досвідом викладача зі студентами аж до адміністративного примусу та спонукання студентів до певного типу поведінки, до виконання конкретних завдань.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ РОБОТИ НАСТАВНИКА АКАДЕМГРУПИ:

- досягти такого стану в групі, щоб основним керівним документом для кожного окремого студента й для цілої групи університету став статут університету, навчального закладу взагалі;
- привчити студентів групи до суворой самодисципліни й особливо до дисциплінованої й систематичної праці;
- довести до відома й до свідомості кожного студента його права та обов'язки, передбачені нормативними актами про вищу школу та названим уже Статутом;
- досягти того, щоб і права, й обов'язки студентів групи стали їхніми природними потребами;
- сформувати у свідомості студентів групи гармонійне поєднання особистого й громадянського інтересів;
- сформувати у свідомості студентів любов до України й українців і глибоку повагу до всіх інших націй і народів світу, але перш за все до тих, представники яких проживають на території нашої держави;
- озброїти студентів основними критеріями визначення добра й зла, ідеалу й антиідеалу, прекрасного й огидного і т. ін.;
- сформувати багатогранно розвинену людину;
- привчити студентів до громадської активності;
- сформувати естетично зрілу особистість майбутнього вчителя;
- зорієнтувати студента на майбутню професію вчителя-наставника української національної школи;
- формувати в студентів самостійність і особисту відповідальність;
- пробуджувати в студентах творчі здібності й задатки;
- формувати у свідомості студентів почуття колективізму й колективної відповідальності;
- підготувати високодуховну особистість;
- турбуватися про ефективність покарання та заохочення студентів групи.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ НАСТАВНИКА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ:

- ознайомлення студентів-першокурсників з традиціями факультету;
- планування організаційно-виховної роботи в групі;
- сприяння багатогранному розвитку студентів групи;
- формування колективної відповідальності в більшості студентів;
- формування стійкої трудової дисциплінованості студентів;
- формування організаторських здібностей студентів;
- навчання студентів аналізуванню діяльності групи;
- організація зв'язків групи зі школами (практика, робота, інше);
- контроль за станом документації академгрупи;
- залучення студентів до різних форм самоврядування;
- організація та проведення щотижневих наставницьких заходів у групі;
- організація участі студентів групи в загально-факультетських і загально-університетських культурно-масових та спортивно-масових заходах;
- налагодження постійних зв'язків з викладачами профільних дисциплін;
- організація та здійснення догляду студентів за майном університету;
- постійний контроль за ставленням студентів групи до навчання та громадських обов'язків;
- організація й проведення студентами догляду за санітарним станом аудиторій;
- організація та здійснення постійної пропаганди проти нікотинової, алкогольної та наркотичної залежності;
- вирішення проблем групи разом із деканом;
- пропаганда здорового способу життя;
- залучення студентів групи до участі в різних формах творчої діяльності;
- здійснення індивідуальної наставницько-виховної роботи;
- організація й проведення робіт студентів до погляду за чистотою за-

- кріплених територій навколо університету;
- організація взаємоповаги студентів групи й у навчанні, й у побуті;
- організація й проведення спортивних заходів у групі;
- контроль за дотриманням правил і обов'язків мешканців студентського гуртожитку;
- надання чи організація допомоги студентам групи в процесі навчання;
- постійний контроль соціального стану студентів групи;
- звітування перед деканатом про процес, стан і наслідки виховної роботи в групі;
- систематичний аналіз уваги, характер стосунків між студентами групи;
- організація й спрямування роботи активу академгрупи.

ОСНОВНІ ФОРМИ РОБОТИ НАСТАВНИКА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ:

- планування роботи з групою;
- організація й проведення групових наставницьких годин і групових заходів;
- бесіди з колективом та активом групи;
- лекційні, дискусійні заходи, науково-читацькі конференції;
- дотримання постійних зв'язків із батьками студентів;
- тематичні та циклічні вечори, студії, бесіди тощо;
- участь у представленнях студентів для заохочень;
- індивідуальні бесіди;
- круглі столи, диспути, ігри, обрядові дієства тощо.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РОБОТИ НАСТАВНИКА

Будь-яку виховну роботу оцінювати дуже важко, оскільки її наслідки не виміряєш у чітко окреслених одиницях. І все ж основними ознаками, а отже, й критеріями вихованості окремих студентів і цілої групи, якісного

виконання змісту роботи наставника й ефективного використання форм такої роботи, а також досягнень при виконанні перерахованих завдань слід вважати:

- наявність у групі товариських, дружелюбних настроїв і необхідності постійної взаємодопомоги;
- спрямованість більшості студентів групи на систематичну й дисципліновану роботу – системне й сумлінне навчання;
- наявність у групі поважного ставлення до праці обслуговуючого персоналу навчального корпусу й цілого університету;
- систематична участь студентів академгрупи у спортивно-виховних заходах групи, факультету, університету;
- ознайомленість студентів групи з традиціями факультету;
- участь студентів у різних формах творчої діяльності;
- наявність постійних зв'язків наставників із батьками;
- кількість заохочених студентів групи;
- відсутність (або мінімальна кількість) порушень трудової дисципліни, інших порушень правил поведінки;
- наявність зв'язків студентів групи зі школами;
- володіння наставником усією інформацією про студента групи;
- різноманітність і, головне, ефективність виховних заходів у групі;
- наявність групового журналу виховної роботи з обліком порушень трудової дисципліни й досягнень та успіхів студентів групи;
- кількість відрахованих студентів;
- участь студентів групи у громадській та суспільно-корисній роботі;
- участь студентів у науково-дослідній роботі, олімпіадах, конференціях тощо;
- стан особистих справ студентів групи.

ОПЛАТА РОБОТИ НАСТАВНИКА

Як правило, роботу наставника вносять в індивідуальний план, точніше у його підрозділ “Виховна робота зі студентами”. І таким чином час на виховну роботу вноситься до загального навантаження викладача. А можна й оплачувати.

Навчальний заклад може прийняти дане чи подібне положення на вченій раді чи педагогічній раді закладу й тим узаконити (обґрунтувати) накази керівника закладу про оплату наставницької діяльності.

Сума оплати чи преміювання визначаються деканатом у формі рішення ради факультету (доповідна декана й витяг із протоколу ради факультету) – від 15 і більше гривень щомісячно. А керівник закладу включає пропозиції факультетів до наказу для бухгалтерії.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо роботи наставників академгруп розробляються науково-методичною радою ВНЗ з питань виховання окремо.

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Організація життя й діяльності і перш за все трудової дисципліни колективу групи повинна опиратися не стільки на статутні регламентації, хоча це дійсно основа основ, не стільки на авторитет наставника, хоча й цей фактор може стати вирішальним, а в першу чергу на самоврядування студентства.

І тут наставникові може статися в пригоді **“ПОЛОЖЕННЯ ПРО СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ”**, розроблене в закладі й затверджене його Вченою радою, як основний регламентаційний документ саме з питань студентського самоврядування.

Основний зміст цього “Положення...” може бути таким.

Оскільки студенти педагогічного університету завжди мають уже плідотворно діючий актив і виявилися сповна готовими до організованого співробітництва в межах даного закладу, виникла проблема впровадження організованих форм співдії студентів і різних підрозділів.

На перших порах, коли ще немає потреби у формуванні будь-яких студентських організацій чи братств на правах громадських організацій з реєстром у виконавчих органах влади, слід обмежитися найпростішими формами студентського самоврядування: збори учасників самоврядування в групах, студентські ради курсів, факультетів та цілого університету (або, як це вже практикується на окремих факультетах, студентські деканати тощо, хоча така форма не передбачає самоврядування в межах курсів і цілого університету). Форма студентської ради й більш універсальна, й не є звичайним дубляжем наявних уже структур – деканатів та ректорату.

Студентські ради, передбачені Статутом університету, повинні діяти в межах цього Статуту, тобто вони можуть і повинні користуватися переліком прав студентства, передбачених саме цим документом, і виконувати обов’язки, покладені ним на студентів загалом.

Студентські ради курсів, факультетів та всього університету мають право, як і будь-який інший підрозділ університету, виходити з різними пропозиціями аж до поправок у Статуті закладу.

Студентська рада університету з дозволу й за клопотанням ректорату може відкрити (якщо хтось із її учасників уже має) розрахунковий рахунок, на який можуть бути перераховані кошти, зароблені студентами або одержані від спонсорів та меценатів тощо, благодійницькі надходження.

Кінцевою метою введення й реалізації справжнього самоврядування колективів групи, потоку, курсу, факультету й цілого навчального закладу є формування в майбутньому громадянинові таких важливих рис характеру, як: самостійність, самодисципліна, відповідальність перед колективом і громадою в цілому, вміння поєднувати й гармонізувати свої власні та громадські інтереси й потреби і т. ін.

Основними принципами самоврядування мають стати одухотворення (про це буде окрема розмова в даному посібнику) і добровільність.

Принцип абсолютної добровільності полягає в тому, що кожен окремий студент має сам, без будь-якого тиску, визначитися: буде він учасником самоврядування чи ні. тобто, ніхто й ніяким (вольовим чи колегіальним) рішенням не може й не повинен примушувати до участі в студентському самоврядуванні чи відлучати від нього. більше того, в разі бажання студента, продиктованим будь-яким власним мотивом, вийти зі складу (чи увійти до складу) учасників самоврядування ніхто не повинен протистояти його бажанню – абсолютна добровільність.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Студентське самоврядування в педагогічному університеті – це не данина моді і не гра в демократичні форми управління трудовим колективом, не демагогічна балаканина про свободу вибору, діяльності й творчос-

ті студентської молоді, а закономірна необхідність.

Передовсім студентське самоврядування педзакладу – це найкраща форма *практики громадської діяльності* для майбутнього вчителя, функції якого ніколи не обмежувалися лише процесом навчання учнів – він завжди був, є й буде помітним громадським діячем, наставником громади.

Звідси випливають і такі основні завдання здійснення студентського самоврядування:

1. *Формування у студента навичок самостійності та ініціативності* (в процесі спілкування з навколишнім середовищем).

2. *Навчання самоконтролю та відповідальності* майбутнього вчителя в процесі постановки й вирішення питань і проблем молодіжного життя: від розваг до систематичного дотримання етикетних, звичаєвих та й правових норм поведінки студентів у межах педагогічного університету.

3. *Формування вміння працювати в масі, в колективі і з масою* та з колективом студентів групи, курсу, факультету й цілого закладу. це слід розглядати не тільки як уміння бути лідером громади, а й як уміння співпрацювати в ній, користися їй, керувати нею тощо.

4. *Навчання розумінню запитів інших членів громади.*

5. *Навчання розумінню громади людей як цілої (і в той же час цілісної) системи стосунків між людьми, що мають здебільшого спільні чи подібні інтереси й уподобання.*

Структура органів студентського самоврядування в університеті та правила їх виборного формування можуть бути різними.

Даним Положенням передбачаються такі структурні органи студентського самоврядування в університеті: студентські колективи і збори груп, курсів і факультетів; студради курсів і факультетів; студрада університету, студради окремих гуртожитків і всіх гуртожитків.

При цьому:

а) на загальних зборах академгрупи абсолютно добровільно окремі

студенти записуються до складу учасників самоврядування в групі, потім *збори студентської групи* (академгрупи) збираються учасниками самоврядування групи довільно, але, напевне, не рідше одного разу на місяць;

б) *збори академгрупи* обирають і делегують своїх представників до складу студради курсу (кількість їх не повинна перевищувати 2-х членів);

в) *збори курсу* затверджують обраний у групах склад ради курсу і обирають її голову та секретаря;

г) *збори курсу* обирають і делегують 1-2 студентів, обраних до складу ради факультету, але ними не повинні бути керівники студрад курсів (тобто, ні голови, ні секретарі);

д) *збори факультету* (бажано в повному складі студентів факультету, що беруть участь у самоврядуванні) затверджують склад студради факультету і обирають голову та секретаря студради факультету;

е) *збори студентів факультету* (учасників самоврядування) обирають і делегують до студради університету 2-3-х членів від факультету, серед яких не повинно бути керівників студради факультетів;

є) *студрада університету* в складі представників від усіх факультетів сама своїм складом обирає собі керівництво: *голову студради*, по одному заступнику від кожного факультету, *казначея* та секретаря.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ САМОВРЯДУВАННЯ, ЗБОРІВ І ЗАСІДАНЬ СТУДРАД КУРСІВ, ЧЛЕНІВ І ЗАСІДАНЬ СТУДРАД УНІВЕРСИТЕТУ

Кожен окремий студент університету має право на участь чи неучасть у процесі студентського самоврядування. Свою згоду на участь у процесі самоврядування студент може заявити старості групи усно або письмово. І в разі такої згоди він повинен підпорядкувати свої дії й свою поведінку рішенням зборів академгрупи, рішенням зборів і студрад усіх

наявних рівнів університету.

Збори академгрупи (точніше – студентів групи, що виявили згоду на участь у студентському самоврядуванні) ставлять і вирішують будь-які проблеми та питання студентського життя, що не виходять за рамки й приписи Статуту. Щодо питань і проблем, які знаходяться за межами Статуту, то вони можуть лише вноситися зборами на розгляд на засіданнях Ради трудового колективу університету, яка обговорила й приймала кожен окремий пункт і весь Статут в цілому.

Будь-яке рішення будь-якої структурної одиниці чи Інстанції системи студентського самоврядування дійсні й чинні лише в межах самої цієї одиниці чи інстанції, тобто: рішення *зборів академгрупи* чинні лише для членів самоврядування саме цієї групи; рішення *зборів курсу* чи *Засідання студради курсу* чинні лише для учасників самоврядування саме цього курсу; рішення *зборів факультету* чинні лише для учасників самоврядування саме цього факультету; рішення *засідань студради університету* чинні для всіх учасників студентського самоврядування університету.

При всьому цьому, будь-які індивідуально-вольові рішення й розпорядження виборних керівників самоуправління, тобто розпорядження й рішення, що не прийняті зборами чи на засіданні студрад відповідного рангу, не повинні бути чинними ні для одного учасника студентського самоврядування – *всі рішення й розпорядження* можуть бути *лише колегіальними*. А тому *всі виборні органи* є не лише *виконавчими*, а й *установчими*; тобто всі ініціативи виконавчих органів самоуправління можуть реалізуватися лише в рамках колегіальних рішень.

У разі потреби прийняти до реалізації будь-яку позитивну і перспективну пропозицію будь-якого виборного органу чи когось із обраних керівників, як і будь-якого студента, учасника самоврядування, студрада може й повинна розглянути на найближчому засіданні (зборах) або й спеціально здійснити позачергове засідання (позачергові збори), якщо така ініціатива заслуговує на те.

Всі рівні й структурні одиниці студентського самоврядування (без виключення) підзвітні й підконтрольні наставникам академгруп (самоврядування в академгрупі), деканатам (самоврядування в межах факультету), ректорату (студентське самоврядування будь-якої групи студентів, курсів, факультетів і в цілому закладу), а тому вони повинні доводити до відома інстанції закладу про будь-які свої рішення та про форми й шляхи їх виконання.

У разі принципової незгоди наставника академгрупи, деканату чи ректорату з рішеннями студради питання про чинність (чи недійсність) такого рішення виноситься на засідання, відповідно, ради факультету, Вченої ради університету, Ради трудового колективу університету.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ХУДОЖНЮ САМОДІЯЛЬНІСТЬ ТА ФЕСТИВАЛЬ САМОДІЯЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ “СТУДЕНТСЬКА ВЕСНА” І ПРО ЦІЛІ ТАКОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Творчість і художня самодіяльність викладачів та студентів університету – це одна із найбільш ефективних форм всебічної підготовки майбутнього вчителя і формування його творчої спрямованості. Різноманітність форм і жанрів такої творчості помітно сприяє багатогранному розвитку особистості, а це забезпечується наявністю і функціонуванням на факультетах різних гуртків і студій, творчих колективів і, звичайно, системою конкурсів, традиційних і нетрадиційних заходів та фестивалів.

Внутривузівський фестиваль самодіяльності народної творчості, наприклад, “Студентська весна-2001”, проводиться з метою подальшого розвитку українського національного мистецтва, пропаганди і формування досягнень культури українського народу, виховання у студентів національно-патріотичних почуттів та любові до України, залучення студентської молоді до самодіяльної творчості, пошуку, розкриття та заохочення виконавської культури і здібностей студентів.

Фестиваль “Студентська весна” кожного року присвячується знаменитим датам чи подіям, ювілеям університету та міста, але повинен повністю (тематикою й проблематикою) підпорядковуватися завданням формування творчої особистості майбутнього вчителя, а не примітивним, суто розважальним цілям.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І ЦІЛІ ТВОРЧОСТІ В УНІВЕРСИТЕТІ

Перед кожною формою творчої роботи в університеті, перед кожним видом чи жанром художньої самодіяльності, навіть перед кожним окремим концертним номером можна і навіть треба ставити певні й конкретні цілі (навіть перед розважальними номерами), але найбільш глобальними і основними з них повинні бути такі:

– формувати в кожному студенті, викладачі (навіть тоді, коли він лише спостерігає за творчістю інших) навички й уміння творчої особистості, творчого професіонала;

– озброювати майбутніх учителів уміннями творчо сприймати й осмислювати реальну дійсність;

– формувати вміння майбутнього вчителя поєднувати важкий процес навчання з творчими розвагами і творчим відпочинком;

– формувати вміння і навички творчо освоювати світ.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ І ФОРМИ САМОДІЯЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ

Як і будь-який вид творчої діяльності, художня самодіяльність може здійснюватися в будь-якій формі і за будь-яких обставин. І все-таки основними формами цієї роботи в університеті можна назвати: творчі гуртки з різних видів мистецтва, творчі студії, тимчасово чи постійно діючі творчі колективи, включаючи й народні колективи, підготовка й проведення різного типу конкурсів, змагань та фестивалів, Днів факультетів, традиційних і нетрадиційних просвітницько-виховних та розважальних заходів (як присвячених чомусь, так і не присвячених, як передбачених планами виховної роботи на факультетах і в університеті, так і незапланованих).

Базовими формами художньої самодіяльності в академгрупі, на факультеті й в університеті все-таки слід вважати *творчі гуртки, творчі студії, творчі колективи та традиційні й сплановані заходи*, бо перш за

все участь саме в них формує справжні й систематизовані здібності студента й викладача. Саме там формується сама потреба творчості та творчого самовираження. Хоча не слід недооцінювати й інші, названі вже, форми.

Всі ці форми художньої самодіяльності мають бути не тільки “оголошені”, а й постійно рекламовані в акдемгрупах та на факультетах – на постійно діючих стендах, у стіннінках, у спецвипусках агітаційних листків тощо. Все це треба здійснювати, щоб кожен студент був ознайомлений з їх наявністю та й з формами такої діяльності.

Особливе місце при всьому цьому варто відвести *творчим звітам* факультетів, кафедр, окремих викладачів і навіть студентів чи груп студентів. Ця форма цікава тим, що вона не потребує якоїсь особливої й довготривалої підготовки – колектив чи особа, що звітується, просто поновлюють чи добирають наявні вже твори (номери) і реалізують (демонструють) їх перед певним колективом – групою, факультетом, університетом.

Творчі вечори (вечір пісні, вечір поезій), *творчі зустрічі* (зустрічі з митцями з різних видів мистецтв – акторами, художниками, танцюристами, співаками та ін.) покликані пробуджувати у студентів сам інтерес до творчої діяльності й саму потребу в ній, а, отже, й потребу в художній самодіяльності.

ОСНОВНІ ЖАНРИ І ВИДИ САМОДІЯЛЬНОГО МИСТЕЦТВА, ОЦІНКИ ТА ОСНОВНІ ЇХНІ КРИТЕРІЇ

Художня самодіяльність викладачів і студентів здійснюється в усіх видах і жанрах мистецтв. Але чи не найпопулярнішими і в той же час найдоступнішими для творчості митців-початківців можуть бути: *суто музичне мистецтво, спів, танець, пантоміма, живопис, скульптура, моделювання одягу, художня гімнастика, естрада, театр, кіно- й телемистецтво* та інші.

У кожному виді мистецтва бажані такі *жанри* й такі *критерії* оцінок (бали).

Музичне мистецтво:

– гра на музичних інструментах (соло, дует, тріо, квартет...) – 5 балів;

– ансамблі – троїсті, камерні, бандуристі... – 5;

– фольклорні ансамблі та групи – 10;

– авторська музика різних форм і жанрів – 15.

Спів:

– соло – 5;

– дуети – 5;

– тріо – 5;

– а'капела – 5-8;

– хоровий спів у супроводі і без нього – 10-15;

– фольклорні жанри співу – 10;

– авторська пісня або твір для вокального чи іншого виконання – 15.

Танець:

– народний танець – 10-15;

– хороводний танець – 10;

– естрадний танець – 5;

– спортивний танець – 5;

– бальний танець – 5;

– балет і його різновиди – 10;

– авторський танець – 15.

Пантоміма:

– індивідуальна – 8;

– групова чи колективна – 10;

– масова – 10;

– авторська сценка, образ – 15.

Живопис і графіка (авторські твори):

– окремі полотна й малюнки, ілюстрації до творів та ін. – 10;

– триптихи, серії малюнків, ілюстрації тощо – 10;

- загальне оформлення сцени чи місця вистави – 15;
- декорування – 15.

Скульптура:

- портрети конкретних людей чи персонажів худ. творів – 10;
- проекти пам'ятників – 15;
- скульптурні композиції – 15;
- живі скульптури та ін. – 5.

Моделювання одягу:

- костюми й одяг рідної нації – 10;
- костюми й одяг персонажів літератури та інших видів мистецтва – 10;
- костюми й одяг народів світу – 5;
- костюми й одяг сучасності й майбутнього (авторські) – 5.

Художня гімнастика:

- індивідуальна – 5;
- групова – 7;
- масова – 10.

Естрада:

- словесні жанри естради (виразне читання, буріме, скетчі, репризи та ін. – 5;
- пісенні жанри естради – 5;
- синтетичні жанри естради – 15.

Стем:

- неавторські твори – 5;
- авторські твори – 8.

Театр:

- написання сценарію сцени, дії, вистави тощо – 10;
- інсценізація яви, сцени, дії, інше – 8;
- авторські варіанти названих жанрів – 10;
- скетчі, репризи, водевілі тощо – 10;
- постановка й реалізація вистави (спектаклю) – 5.

Кіно- або телемистецтво (авторське):

- сценарій до екранізації з даних видів мистецтв – 8;
- екранізація творів літератури – 8;
- зйомка й монтаж кіно– чи телефрагментів або фільмів – 10;
- художня зйомка з допомогою телекамери, інше – 15.

Оригінальні жанри:

- циркові трюки та маніпуляції – 5;
- акробатичні чи силові номери – 5;
- авторські вікторини чи конкурси із аудиторією залу – 5;
- жонглерство – 5;
- художня гімнастика – 5;
- ілюзійні номери, інше – 5;

Загальний характер сценарію – 10;

Внесок у розвиток національного мистецтва, культури тощо – 15.

Примітка: групи чи факультети (на своїх конкурсах чи фестивалях) можуть постійно вносити поправки в кількість балів, університетське журі кількість балів, як правило, не міняє.

Оцінювана кількість балів (у межах вказаної) залежить від таких основних факторів:

Виконання: майстерність, оригінальність, емоційність, ефективність, а головне *змістовність* та чітка спрямованість на постановку й вирішення якоїсь проблеми або на формування у глядача (слухача) тих чи інших якостей і рис.

Авторство: доступність змісту і форми твору, оригінальність, змістовність, проблемно-ідейна спрямованість чи розважальність, а головне – новаторство.

Для членів журі кожного разу виготовляються такі чи подібні блок-схеми жанрів та балів, а самі члени журі (в разі потреби) мають обґрунтувати свою оцінку (в кількості балів) усно (при обговоренні концерту).

ПОРЯДОК І РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕРМІНИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Творчу роботу чи діяльність заганяти в будь-які часові рамки взагалі-то не можна, але умови педагогічного, а не мистецького закладу вимагають орієнтуватися в часі: передсесійні (грудень і травень) та сесійні (січень і червень) місяці не можна завантажувати оглядами, конкурсами чи фестивалями художньої самодіяльності – в ці місяці викладачі й студенти звітують передовсім про своє навчання.

А тому рекомендується такий порядок здійснення творчих і самодіяльних робіт та заходів:

1-й етап. вересень-жовтень: планування й організація роботи гуртків, студій, колективів; з'ясування творчих здібностей першокурсників і залучення їх до художньої самодіяльності; визначення репертуару й кінцевих цілей роботи гуртків, студій і колективів; робота над визначеним репертуаром; первісні і корегуючі репетиції чи студії, огляди.

У цей період наставники академгруп, деканати та активи факультетів проводять огляди талантів першокурсників, бали першокурсників і концерти випускників для першокурсників, інше.

У цей же період слід проводити й конкурси між групами одного й того ж курсу чи між курсами (якщо виникне в студентів така потреба й таке бажання).

Уже на цьому етапі можуть скластися репертуари та програми художньої самодіяльності факультетів.

2-й етап. листопад: перші обов'язкові звітні концерти курсів і факультетів, дні факультетів.

На цьому етапі помітно шліфується майстерність виконавців, студенти спонукаються до власної, авторської творчості.

Саме в цей період найдоцільнішим може бути здійснення творчих звітів, виставок і зустрічей студентів з творчими особистостями, запро-

шення творчих осіб на звітні концерти, огляди та конкурси. Мета таких зустрічей і запрошень – навчання студентів високої майстерності митця і постановки масштабних та вагомих цілей творчості, знайомство зі ставленням митця до творчості.

3-й етап, лютий: найбільш активна і плодотворна творча робота гуртків, студій і колективів (поповнення й поновлення репертуару, вирішальні репетиції перед фестивалем “Студентська весна”, виступи перед групами, курсами й факультетами, інше). Саме в цей період можна і бажано практикувати виступи гуртківців, студійців та членів творчих колективів за межами університету: в школах міста, у дитячих будинках, перед ветеранами університету й пенсіонерами-вчителями, у дитячих кімнатах міліції, в тих школах міста, де студенти проводять педпрактику, інше.

4-й етап, березень-квітень: основні звітні форми художньої самодіяльності гуртків, студій та колективів, творчі звіти студентів чи викладачів – митців перед різними аудиторіями; час проведення основного звітно-творчого заходу – фестивалю “Студентська весна”, зміст та ідейно-естетична спрямованість якої, як правило, підпорядковується чи присвячується знаменним подіям, ювілеям чи датам поточного року.

Цей фестиваль передбачає й такі основні форми звітності студентської та викладацької творчості, як:

- конференції на мистецько-дослідницькі теми;
- творчо-наукові олімпіади;
- конкурси газет-стіннівок;
- тематичні, авторські та колективні виставки народних умільців і навіть професійних митців університету;
- дні факультетів і дні відкритих дверей факультетів;
- виставки наслідків технічної й іншої творчості студентів та викладачів;
- виставки і презентації науково-мистецьких та суто творчих робіт і творів студентів та викладачів університету;

- конкурси і концерти авторських творів, конкурси бардів тощо;
- звітні концерти й конкурси факультетів – перед загально-університетським концертом.

Цим переліком обмежуватися не слід – пропозиції груп, курсів факультетів щодо нових форм не тільки приймаються, а й підвищують рейтинг підрозділу, котрий їх вносить.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ПРОВІДНИХ ЗАХОДІВ

Основними заходами слід вважати перш за все звітні заходи: конкурси, творчі і конкурсні олімпіади, фестивалі, звіти всіх курсів і факультетів про стан і розвиток художньої та творчо-мистецької діяльності в групах, на курсах, на факультетах і в університеті.

Не менше ніж за 15-20 днів до дати проведення заходу необхідно визначитися з порядком його проведення та критеріями оцінювання всіх основних видів і жанрів конкурсних програм і номерів учасників конкурсу, олімпіади чи фестивалю тощо.

До складу журі, що має оцінювати кожен номер програми, необхідно вводити найбільш авторитетних і компетентних, обізнаних з настроями й смаком слухачів і глядачів спеціалістів і обов'язково по одному представникові від підрозділу, що бере участь у змаганні від групи, курсу, факультету тощо.

Не менш ніж за 3-5 днів до виступу гуртка, студії, колективу, групи, курсу, факультету в кожного члена журі мають бути програми виступу, концерту тощо.

Голова журі визначає, а всі останні члени журі затверджують перелік критеріїв та оцінок з кожного виду й жанру творчості (на зразок того, що поданий у відповідному підрозділі даного Положення). При цьому не обов'язково дотримуватися саме таких оцінок, які подані лише для основного фестивального змагання між факультетами – “Студентська весна”.

Умови, критерії й кількість та переліки балів при оцінюванні окремих номерів на будь-якому конкурсі мають бути розроблені разом з плануваннями того чи іншого заходу, не в останні дні перед самим заходом – щоб учасники добре орієнтувалися в них ще під час складання програми, відпрацювання номерів, підготовки виступів тощо.

Всі основні гуртки, студії та творчі колективи повинні працювати за заздалегідь визначеними планами. У разі відхилення будь-якого колективу від плану своєї роботи керівник має зафіксувати таке відхилення в самому плані, тобто і сам план може бути “творчим”.

Почерговість учасників заходів змагального плану визначається кожного разу представниками самих учасників під патронатом керівників гуртків, студій, колективів, заступників деканатів чи проректора з виховної роботи.

Наслідки будь-якого конкретного змагання, що виражаються в загальній кількості балів, мають бути оголошені в день виступу групи, курсу, факультету чи творчого колективу.

Основне фестивалеве змагання під назвою “Студентська весна”, основні виступи факультетів здійснюються за тим же порядком, що подано вище, але при цьому дотримуються такі основні вимоги:

- порядок проведення концерту визначає керівник підрозділу;
- тривалість концертного виступу не повинна перевищувати 1 год. 20 хв.;
- факультет, що звітує, забезпечує в день заходу чергування й порядок у залі і в університеті в цілому. Він же на свій розсуд розподіляє місця й розміщує публіку в залі; забезпечує місцями в залі ректорат, підрозділи й відділи; місця й умови для роботи журі; художньо й тематично оформляє зал;
- здійснює виставки й попередні розважальні заходи перед входом у зал, як мінімум, за півгодини до початку основного концерту;
- рекламу чи презентацію виступу факультету реалізують самі деканати.

Програма виступу складається за схемою:

№ п/п	Автори	Назва номеру	Виконавці	Худ. керівник, постановник, диригент, ін.
-------	--------	--------------	-----------	---

ФОРМИ ЗАОХОЧЕННЯ

Кожного року університет, як і всі ВНЗ республіки, мають далеко не однакові рівні можливостей матеріального заохочення. А тому кожного року заклади розробляють свої критерії оцінювання, форми сприяння творчості. Найпоширенішими формами заохочення у ВНЗ є: преміювання, подяки з записами і без записів до трудової книжки, нагородження грамотами, дипломами та ін.

РОБОТА НАСТАВНИКА З БАТЬКАМИ ТА ШКОЛАМИ

Цей вид роботи в цілому обов'язковий, але справа в тому, що саме тут, як ніде більше, потрібен справді суто індивідуальний підхід, оскільки є такі студенти, з батьками яких наставникові слід зв'язуватися хіба що для того, щоб подякувати їм за належну чи відмінну підготовку й таке ж виховання сина або доньки; а є студенти, батьків яких треба викликати уже з перших днів їх перебування в навчальному закладі – від безпричинних пропусків занять і аж до дій та вчинків, що межують зі злочинністю.

Уперше наставник може познайомитися з батьками першокурсників на загальній зустрічі випускників і адміністрації одразу по закінченню вступних іспитів. На цю зустріч, як правило, запрошуються й батьки абітурієнтів. Але така зустріч не передбачає безпосереднього контакту наставників з батьками абітурієнтів, бо ціль зустрічі – загальне ознайомлення вступників і їх батьків зі змістом Статуту закладу і з основними регламентаціями та вимогами закладу до студентів і до процесу навчання: мета, завдання, основні методи тощо. Проте ніхто не заперечить проти бажання одного з провідних наставників академгрупи закладу саме на цій зустрічі виступити перед вступниками з короткою розповіддю про роль батьків у процесі формування особистості майбутнього вчителя-вихователя чи вчителя-наставника для сучасної школи.

Вже при Посвяті вступника в студенти наставник академгрупи може звернутися і до студентів, і до присутніх на Посвяті батьків з необхідними побажаннями щодо свого співробітництва з ними.

Так налагоджуються перші контакти наставника з батьками, так він може запросити їх до співробітництва чи хоча б до одноразової бесіди.

І все ж перші безпосередні зустрічі викладачів, студентів і батьків відбуваються. як правило, на вересневих батьківських зборах кожного

окремого курсу. І тут будь-які розмови про те, що студенти сповна дорослі, і про те, що їм уже не потрібна опіка батьків, не тільки не виправдані, а й небезпечні – деяким випускникам шкіл не виповнилося ще й сімнадцяти років, а деяким людям і після двадцяти років потрібна допомога батьків, може навіть і ціле життя.

На цих перших зборах, як правило, дається слово кращим наставникам академгрупи – до цього їм слід ретельно готуватися. Але особлива підготовка наставника повинна здійснюватися до зборів батьків і студентів саме його групи, що є продовженням загально-факультетських зборів курсу – точніше одразу після них.

До цих зборів наставник має максимально уважно й сумлінно познайомитися з усіма студентами групи. Це потрібно зробити для того, щоб виступ наставника не був дуже абстрактним і “загальноприйнятим”.

У своєму першому виступі наставник має викласти й загальні вимоги до студентів та до батьків, поставити конкретні завдання кожній родині в її співробітництві зі студентами, з університетом взагалі. Робити все це слід дуже тактовно, враховуючи й проблеми групи, й проблеми кожного окремого студента групи. До цього необхідно провести індивідуальні бесіди з усіма студентами групи і (по можливості) з батьками окремих студентів.

Саме тут повинна бути витримана і тактовність, і конфіденційність, і терпимість наставника. А справжня вимогливість наставника щодо поведінки й навчання студента та щодо ставлення батьків до цього може проявлятися лише після того, як і батьки, і студенти групи ґрунтовно усвідомили всі свої конкретні обов’язки та права, кінцеву мету навчання в університеті – хоча б у принципі.

Питання про те, чи потрібні загальні батьківські збори курсу і групи впродовж наступних років навчання, можуть і повинні вирішувати колектив групи, наставник і разом з ними деканат. А взагалі зв’язки наставника з батьками мають бути постійними й настільки тісними, наскільки потріб-

но це для налагодження процесу навчання й виховання кожного студента як майбутнього спеціаліста належного рівня.

Головними принципами співробітництва наставника з батьками повинні стати: тактовність, конфіденційність, взаємо поважність, ефективність.

Рекомендується не забувати і про школи, які закінчували першокурсники. Наголошуємо – **ПЕРШОКУРСНИКИ!** Вони ще дуже тісно пов'язані зі школою, і думка шкільного колективу для них дуже важлива. При цьому слід пам'ятати: думка школи важлива не тільки і не стільки для нерадивих і ледачих студентів, скільки для тих, що хочуть підтримати імідж “кращого учня” і поза школою, імідж своєї школи.

Школі можна написати звичайного листа й розповісти про учня те, що наставник вважає за необхідне. А можна й порадитися з колишнім керівником класу, в якому вчився студент, щодо форм індивідуальної роботи з ним; подякувати учителям і дирекції школи за сумлінного випускника, внести свої пропозиції класному керівникові або й зробити зауваження щодо навчання та виховання випущених уже учнів. Хоча саме тут слід бути особливо обережним, адже деякі непорядні першокурсники всі свої провини і невдачі полюбляють звалювати на школу – не така школа, не такі вчителі, не так учили і зовсім ніхто їх не виховував. У таких студентів і їхні рідні батьки “не такі, як треба” – всі винні, крім них самих. Повіривши в такі “розповіді”, наставник може мати великі неприємності.

У стосунках зі школою наставник дійсно має бути гранично тактовним і відповідальним, адже він має справу з цілим колективом школи (а може й населеного пункту), і всі його звертання до школи чи до окремих учителів можуть бути повністю або майже повністю письмовими, а “що написано пером, не ...”

Підтримувати зв'язки зі школами потрібно й для того, щоб по закінченню студентами групи університету можна було їм порадити й дещо з питань працевлаштування.

НАСТАВНИК – ОСОБИСТІСТЬ ДУХОВНА

Найдивовижніший зміст уявлень, понять і категорій “душа”, “дух”, “духовність”, а також похідних від них характеристик людини (“душевний” чи “бездушний”, “духовний” чи “бездуховний”, “одухотворений” тощо) формуються з найдавніших часів. І з найдавніших часів ці уявлення, поняття, категорії, характеристики й терміни потребували якщо не наукових, то хоча б науково подібних пояснень і тлумачень, оскільки практично скрізь і завжди люди вкладають у них різний зміст і навіть надають їм різних відтінків значення.

А тому виникає потреба у найзагальніших рисах та рамках подати ті вихідні тлумачення змісту названих понять і категорій, з якими вони вживалися в найдавніших джерелах (впродовж тисячоліть) і з якими вживатимуться вони в даному посібнику.

Не маючи можливості подавати тут усю історію дефініцій (Заратустра і зоріазм про світлого й темного богів; дух індуїзму і буддизму; єгипетські та шумерські уявлення про душу, дух і духовність; учення Платона й Аристотеля про душу й духовність; християнські містеріально-фантазмагоричні жонглювання людською душею і божим духом у теології Середньовіччя; пошуки сутності душі й духу людини в глибинах її психофізіології в епохи Відродження та Просвітництва; пов’язування змісту понять “душа”, “дух” і категорії “духовність” зі свідомістю і світоглядом у ХІХ-ХХ ст. тощо), мусимо відзначити хоча б найсуттєвіші здобутки дослідників такого складного явища, яким є духовність взагалі.

По-перше, практично всі стародавні пророки й проповідники, пізніші теологи й сучасні вчені світу ставили й ставлять духовне начало над матеріальним, духовні потреби – над будь-якими іншими. І ще чи не найзнаменніші досягнення людства, оскільки передовсім саме висока духовність, як і демонічна антидуховність, виокремлюють людину з-посеред усього

живого на землі, оскільки лише одухотворена істота, одухотворена родина чи громада, лише одухотворене суспільство можуть належати до того, що ми звикли називати людиною й людством взагалі.

По-друге, практично всі дослідники духовності й душі, що стояли й стоять на позиціях ідеалізму, за точку відліку приймали божественне походження людської душі, її незнищенність або здатність до перевтілення і реінкарнації, а це значить, що вони в принципі відмовляли й відмовляють людині в здатності й у праві сформувати в собі ту і таку душу, яка пропонується і тим чи іншим релігійним віровченням, тими чи іншими суспільно-економічними, соціальними, моральними, звичаєвими, правовими й іншими умовами та можливостями чи потребами детермінується. Теологи приписують людині лише абстрактний обов'язок “не забруднити” своїм життям її душу – цей “пречистий” дар божий. І хоча зберегти “свою душу чистою, як криштал” (Г. Сковорода) – це добре, та все ж краще – розуміти, що таке душа і як, якою саме її можна формувати з раннього дитинства та впродовж усього життя.

По-третє, дослідники духовності, що стояли і стоять на позиціях ортодоксального матеріалізму, все ще доводячи, що дух і духовне начало є вторинним (похідними) і “надматеріальними”, так до сих пір і не сформулювали своєї, достатньо чіткої й переконливо доведеної концепції духовності, адже ні жоден із них окремо, ні всі вони разом не тільки не створили більш чи менш структурованої та викінченої системи або хоча б картини духовного життя людини чи суспільства, а й не подали загальноприйнятої дефініції категорії “духовність”, загальновизнаної концепції духовності.

То ж починати слід, напевне, з пошуків значення цього слова. Так, бодай поверхове ознайомлення з історією формування змісту досліджуваних нами уявлень, понять і категорій дає переконливі відповіді на такі важливі питання, як:

– Коли, як і що саме люди вперше стали називати душею, духом і

духовністю?

– Коли саме вони відчували необхідність широко вживати ці поняття і категорії?

– Коли вони стали керуватися цими, фактично філософськими, абстракціями в реальних і конкретних життєвих ситуаціях як конкретними канонами, принципами й навіть як “програмами до дії”? Інші питання.

Всі ці питання не риторичні – вони потребують не тільки конкретних і обґрунтованих відповідей, а й способів їх вживання в практиці виховання та наставництва, у практиці реального життя.

Із того, що дійшло до нас через тисячоліття, можна вивести кілька таких тверджень.

По-перше, спочатку люди вбачали елементи духовності (як надлюдської сили) не стільки в самих собі, скільки в тих явищах і процесах природи, в тих тваринах і навіть у тих рослинах тощо, які або сильніші за людей, або впливали чи могли впливати на їхнє життя, тобто – у всьому тому, що диктувало людям їх спосіб життя, у надлюдських природних силах.

По-друге, практично в усіх “святих” письменах чітко проглядаються три концептуальні позиції й принципи: що пов’язане ні з добром, ні зі злом, ні з добротворенням, ні зі злоторенням, відноситься до низького, земного й бездуховного; все, що пов’язується зі злом і злоторенням, антидуховне, демонічне; все, що містить у собі дух добротворення, благе й високодуховне.

Відкинувши релігійно-теологічне міфотворення, можна зупинитися саме на цій концепції духовності, антидуховності та бездуховності, що й зробили співробітники науково-дослідницької лабораторії “Людина в житті і літературі”, шукаючи й найпереконливіших доказів і підтверджень у всіх галузях гуманітарних наук і навіть у науках природничого циклу.

Але по порядку.

Першим, хто заговорив про наявність божественного начала в самій

людині, був, напевне, той, хто помітив в унікально сильній чи унікально мудрій, унікально красивій і, безумовно, унікально добрій чи злій і т. ін. людині саму цю “унікальність”. Саме в такий спосіб виникли перші уявлення і поняття про “напівбогів” – “людино-богів” (смертних і навіть безсмертних).

І саме в смертності й безсмертності таких “людино-богів”, точніше – в їх “переході” від смертності до безсмертності, зароджується думка про можливість виникнення первісного уявлення про безсмертність духовного (божого) начала в людині, який пізніше (в первісній історичній періоді, включаючи й ранній період античності) став називатися “душею” людини.

А саме, в процесі припущення того, що хтось із людей смертних може бути чи стати безсмертним, виникає й саме уявлення про безсмертність людської душі.

Більше того, навіть той факт, що в книзі “Буття” (початку чи не найдавнішої християнської книги – Біблії) сказано, що “Бог вдихнув у людину душу, тобто життя” (отже, душа – це життя), не застеріг християнських теологів від вигадки про безсмертність і божественну відчуженість людської душі від людського тіла. Ця вигадка виникла й набрала сили не лише в глибокому Середньовіччя, тобто тоді, коли теологи всіх чотирьох основних релігійних напрямків планети стали дуже вільно, щоб не сказати свавільно, поводитися з текстами основних священних писань, а й значно пізніше.

На жаль, з цією вигадкою спочатку погодилися й дослідники – філософи та мислителі зовсім недавніх епох (Відродження та Просвітительство). Але їхні наукові пошуки та особливі наслідки таких досліджень стали поступово, але впевнено протиставляти дану вигадку реальності. І поступово сформувався так званий “дуалістичний” тип світогляду: вчений, бачачи реальність матеріалістично, все ще не може зректися чи позбавитися загальноприйнятої думки про наявність самого бога й божественного походження людської душі.

Саме тут можна було б згадати ще про два (як мінімум) важливі наслідки процесу формування уявлень і понять про такі явища, як “душа”, “дух” і “духовність”.

Перший (чи не найбільший), живучи уявленням людей про так звані “рок”, “фатум” і “долю”, тобто про приреченість людини й людського життя взагалі, породжує і поселяє в людині безвілля й пасивність, безвихідь.

Другий (як уявлення людини про відстороненість – відчуження – людської душі від самої людини: реінкарнація душі, думки про кілька життів людини, про кілька світів, тощо) вносить у свідомість людини дуже багато невиправданих і необґрунтованих сумнівів, надій і таких же безпідставних роздумів про недосяжні (неіснуючі) світи та “інші” життя людини.

На цьому фоні думки про душу дитини як про “табула раса” (чисту дошку), на якій ми, люди, а не боги, можемо й повинні “писати” те, що ми можемо й хочемо, що ми (іменем суспільних умов і потреб) повинні це робити, виглядають парадоксальними, оскільки виявлені не тільки генетично закодовані властивості, а й цілі характери та системи типів людей.

На цьому фоні навіть найвойовничіші матеріалісти (“повні” атеїсти), маючи конкретні, реальним життям людини й суспільства детерміновані (зумовлені) завдання формування людини взагалі чи творчої особистості, зокрема, вимушені враховувати генетичну прив’язаність кожної конкретної особи до мільйонів попередніх поколінь, і тому не можуть переконливо пояснити сам “механізм”, тобто саму природу душі, духу й духовності як складних особистісно-суспільних явищ.

Остаточно не вирішив цієї проблеми й психоаналіз як один із найбільш ефективних підходів до вивчення духовності людини, оскільки він опирається перш за все на емоційно-чуттєву основу людського організму й життя.

Мабуть, усе це відбувається тому, що цей підхід занадто конкретний

(спрямований передовсім на поодинокую конкретну людину); чи тому, що фрейдівський психоаналіз розпочався зі спостереження за психічно хворими людьми, а психічно здорові люди мають дещо іншу природу, форму, функцію і сутність психіки; чи тому, що ми все ще тільки розробляємо методи психоаналізу людини і все ще маємо лише окремі глибокі й глобальні психоаналітичні дослідження особистісних, соціальних, зрідка правових, політичних, ідеологічних та інших проблем людей, і вже зовсім не маємо психоаналізу питань загальнолюдських масштабів – до цього людство лише підходить.

Але на даному етапі за основу взято те найзагальніше, що вкладали і вкладають люди від давнини до нині в поняття “тіло” і “душа”. Подивимося на те, з яких позицій і на основі яких принципів досліджуються зміст, форми та суспільні функції цих явищ у житті конкретних людей і деяких людських спільнот. Тобто, спробуємо хоча б побіжно простежити еволюцію формування змісту цих основних у даному випадку категорій.

Для своєрідного експерименту-аналізу візьмемо, наприклад, основну пару людей – чоловіка й жінку (поки що у відриві від історико-просторових та суспільних умов і зумовленостей).

Двоє людей (два тіла і, отже, дві душі) починають третю людину і, напевне, третю душу. То ж скільки питань і проблем виникає при цьому.

З чого і як саме формується оте третє (похідне) тіло – на сьогодні вже відомо всім. Відомо навіть і те, що впродовж дев'яти утробних місяців людський зародок проходить практично всі відомі нам етапи становлення й розвитку всього живого на землі: від поєднання двох окремих клітин до немовляти – надзвичайно складної системи біо-фізіологічного, нейронно-психологічного та ряду інших порядків.

Уже на цьому етапі виникає цілий ряд логічних питань:

1. Що зачинається: тіло людини чи тіло тварини?
2. Чи присутнє при цьому (а якщо присутнє, то яку роль відіграє) духовне начало одного чи обох батьків, тобто чи передається воно в спа-

док?

3. Чи “олюднюється” тіло зародка в утробі матері?

4. Чи розвивається духовно (чи одухотворюється) зародок в утробі матері?

5. Якщо повірити в те, що душа кожної людини дається Богом, то коли саме вона “вселяється” в дитину: в момент зачаття, у процесі розвитку зародка чи в момент народження? Чи ще колись?

6. За тих же умов, як саме чи від кого саме вселяється душа: від самого Бога; від батька чи від матері (адже є цілий ряд гіпотез і навіть концепцій передачі інтелекту, темпераменту, зовнішності, вдачі і т. ін. то по лінії матері, то по лінії батька); а то й взагалі поза їх участю – від діда-прадіда, від баби-прабаби тощо.

7. Яким саме чином вона (дитяча душа) стає (чи одразу дається) безсмертною.

Останні питання можна було б не ставити, адже наука постійно розвінчувала, розвінчує й буде розвінчувати всі основні релігійні міфи про Бога, божественну душу й релігійну духовність взагалі. Але не варто ставити на такий спрощений шлях заперечення, адже ці проблеми мільйони років не менш актуальні, ніж попередні, бо кожна окрема людина, кожне окреме суспільство і людство в цілому, репродукуючись одним і тим же шляхом, неминуче проходять всі етапи: твариноподібне зачаття, такий же утробний розвиток, людське навчання й виховання після народження, період віри і довіри, період пізнання і знань та переконань, час поглибленого осмислення самого себе й навколишнього світу, період високо свідомої діяльності (до якого не всі й “доростають”) та ін. Тобто, кожного разу людина обов’язково проходить через смугу міфотворчості й розвінчування своїх і набутих іншими міфів. І так безкінечно: одні міфи розвінчуються, а нові постійно творяться.

На сьогодні вже достатньо доказів щоб стверджувати:

По-перше, зачинається, як і мільярди років до моменту зачаття, не

стільки тіло, скільки сам процес формування тіла – такий же, як і у тварин. Тобто зачинається фактично тіло тварини (але уже з готовим кодом всіх ознак і можливостей його олюднення).

По-друге, якщо йти за власне ідеалістичною, зокрема, за біблейською концепцією душі (Бог вдихав душу-життя не тільки людині, а й тварині) і за генетичними концепціями сучасності одночасно про спадковість схильностей людини й тварини до добро– та злоторення (як об'єктивної основи духовності), то помітно, що уже в процесі зачаття присутній базовий елемент духовності – душа. Інша справа, чиї саме, як і чому ці первісні “духовні дари” передаються саме цій дитині.

По-третє, лікарі-гінекологи, лікарі-педіатри, та й учені біологи взагалі, більш ніж переконливо довели, що в утробний період розвитку майбутньої дитини надзвичайно важливі для становлення й розвитку її нервової системи (тобто, й духовності): стосунки між батьками, умови вагітності, матеріальне забезпечення (харчування) вагітної, вживання нею алкоголю, наркотиків тощо; ще цілий ряд інших факторів, що активно впливають на духовний образ майбутньої людини. Тобто, процес олюднення (чи навпаки), відбувається ще в утробному періоді життя людини.

По-четверте, як бачимо, і за ідеалістичними концепціями, і за науковими твердженнями, елементи духовності передаються генетично, а тому вони безсмертні настільки, наскільки вічне саме життя (див. Біблію): тобто, продовжене воно конкретною людиною чи обірване нею з якихось причин – природне чи штучне безпліддя, рання смерть, просте небажання заводити дітей тощо.

Одразу після народження дитина не є ні соціологом, ні моралістом, ні правником чи політиком, ні ідеологом чи естетом, ні педагогом чи філософом – це ще примітивний і безпомічний споживач матеріального, що має цілий ряд зачатків і задатків, схильностей до того чи іншого типу діяльності, до того чи іншого способу життя взагалі, до тих чи інших почуттів.

Більше того, дитина може народитися фізичним калікою, інтелектуально обділеною, зовсім бездуховною істотою, оскільки, як ми вже говорили, схильність до добротворення чи до злоторення така ж генетично зумовлена властивість, як і інші.

Значить, духовність людини закладається в глибинах минулих тисячоліть, кодується як реальна потенція, але по-справжньому формується лише тоді, як з любов'ю чи з важкою необхідністю, із задоволенням чи з неприємністю (а то й з огидою) мати годувати дитину грудьми чи штучними харчами, пестить, одягає, доглядає свою дитину чи цурається її (в крашому випадку), а то і просто вбиває.

Далі йдуть активні пошуки дитиною відповідей на такі питання, як: хто є хто? що є що? як треба ставитися до різних людей? чому?.. Тобто, починають формуватися елементарні родинно-побутові та соціально-побутові стосунки, їх характери. А вже на цій основі будуються й увявлення та усвідомлення практично безкінечної системи регламентацій усіх форм життєдіяльності людини в родині, в громаді, в суспільстві в цілому.

В реальному житті суспільства і в житті кожної окремої людини, мабуть, не завжди розвиток здійснюється послідовно й закономірно (від матеріально-побутового рівня до рівнів естетико-педагогічних). Напевне, бувають і якісь відхилення від такого порядку, але в більшості випадків еволюція свідомості людини і суспільства в цілому має загальний напрям – від матеріально-побутового рівня до естетико-педагогічного:

– природно-генетичні задатки й схильності, обдарування й вади, що невеличко приймаються людиною та реалізуються в її житті (переважно підсвідомо – лише окремі особистості, постійно діючи за принципом "пізнай себе", достатньо глибоко усвідомлюють свою природу й свої можливості);

– природно-генетичним шляхом передається людині і її темперамент, але ця природна особливість чи не найбільш помітна в реальних і конкретних діях та вчинках, вона виявляється духовною лише тоді, коли стає

більш осмисленою, свідомою;

– тип і характер ставлення людини до матеріальних цінностей ще складніший і має, як мінімум, два аспекти: по-перше, природні й суспільно детерміновані потреби людини в матеріальних цінностях (від їжі, одягу й житла до матеріального забезпечення реалізації духовних потреб); по-друге, природні й такі ж суспільно детерміновані можливості задоволення всіх цих потреб, а тому кожного разу, в кожному окремому суспільстві і в кожній окремій житейській ситуації, необхідно свідомо активно формувати (або хоча б корегувати) індивідуальні потреби відповідно до індивідуальних та суспільних можливостей;

– соціальні проблеми й стан людини складаються й реалізуються тільки в родинно-громадських та загальносуспільних умовах і ситуаціях, тобто перш за все поза особою чи особистістю: людина – особа чи особистість – це дитина чи хтось із батьків, чи член роду чи член клану, будь-якого нечисленного соціального угруповання або, навпаки, класу, етносу, нації тощо, а тому все це приходить лише через усвідомлення себе як члена соціуму ззовні, і духовність людини в даному разі проявляється саме в ставленні до соціальних партнерів, соціальних співробітників чи антиподів;

– одна з найскладніших сторін людської діяльності – етикет: з одного боку, етикет є щирим і найвідкритішим виявом добротворчих чи злотворчих намірів і дій людини, а з іншого, етикет – це форма прикриття справжніх добротворчих чи злотворчих (духовних чи антидуховних) або "нейтральних" (бездуховних) намірів і вчинків людини (система Карнегі);

– система принципів моралі гранично прозоро розмежує позитивне і негативне начала – добро і зло, тобто духовність і антидуховність того, хто керується в своєму житті саме такими принципами;

– новий етап складності – звичаєва свідомість: тут і "старіння" звичаїв, і штучне їх "оновлення" та "відродження", що далеко не завжди сприяє ні добротворенню, ні благу (духовності), а справжнє й систематичне до-

тримання звичаїв лише тоді виправдане й тоді доцільне, коли воно сприяє добротворенню – одухотворенню людського життя;

– на перший погляд простою й прозорою видається юридично-правова свідомість людини: що дозволяється законом, то є добром і благом, а що не дозволяється – злом, але й тут можуть бути й застарілі закони, й закони, що служать злу (сприяють злотворенню або хоча б допускають його), та коли ще враховувати й діяльність неправедної прокуратури й адвокатури, то можна сказати, що й на цьому рівні свідомості потрібна надзвичайно чітка й міцна система понять про добро і зло та про критерії їх визначення – тут духовність має бути в вищій формі осмисленою;

– політичні, національні, народні та міжнаціональні й міжнародні позиції й погляди особистості, її ідеологічні характеристики завжди дають підстави говорити про складне, але сповна можливе визначення вищого порядку людської духовності – загальносуспільне добро– чи злотворення;

– найвищими шаблями свідомості й духовності залишаються естетичний і педагогічний рівні – саме там найчіткіше визначаються й тлумачаться та втілюються в реальне життя людей і передовсім дітей поняття про добро та зло (прекрасне та огидне, високе та низьке, ідеальне й антиідеальне, гармонійне й дисгармонійне, красиве й потворне тощо, трагічне, драматичне й комічне), тобто саме на цих рівнях свідомості людина виходить до найвищих і найзріліших виявів духовності.

Все це значить, що категорії "свідомість" і "духовність" не є й не можуть бути тотожними за змістом, оскільки духовність, як бачимо, може бути й інстинктивною (генетично-підсвідомою), напівсвідомою (інтуїтивною) й усвідомленою на різних рівнях – від найнижчого до найвищого. А сама свідомість – це лише різнорівнева основа високої людської духовності, як і будь-якої іншої діяльності всього людства.

То ж можна сказати: наскільки кожна дія кожної конкретної людини й спосіб її життя в цілому й цілого суспільства зумовлені (детерміновані) й виправдані всілякими обставинами та цілями і наскільки всі ці обгрун-

тування й виправдання реалістичні й реальні, настільки й потужно вона (духовність) впливає на життя людей і на світ, що оточує людей.

Тому будь-яка релігійно-міфологічна духовність була, є й буде мало-ефективною – такий тип духовності опирався й буде опиратися перш за все не на реальність і не на свідомість, а на вигадку й сліпу віру в неї.

Будь-яка концепція духовності, що спирається на інтелект і свідомість людини, може зазнати краху вже тому, що інтелект сам по собі ні позитив, ні негатив – це лише інструмент, яким можна творити і добро, і зло з однаковим успіхом (навіть з однаковим рівнем таланту).

Духовність, побудована лише на системі чуттєво-емоційних особливостей і дій людини, також обмежується не тільки сферою її проявів, а й характером суб'єктивності людської психіки.

Таким чином, духовність і антидуховність людини й суспільства – це така їх природно-підсвідома (генетична), напівсвідома (інтуїтивна), а частіше всього – свідомо сформована схильність, відповідно, до добро– чи злотворення, що детермінована і природно-генетичними, і суспільними середовищами та обставинами, і системою всіх людських цінностей взагалі; це така сила й енергія схильностей, бажань, намірів, задумів, планів, маніфестів і програм добро– чи злотворення, яка фактично рухає і розвиток, і деградацію людини й цілого людства як одного з найрозвиненіших різновидів усього живого на планеті Земля.

Здавалося б: у вуз приходять такі випускники шкіл, свідомість і одухотвореність дій та думок яких уже пройшли певні (а може і всі наявні) етапи. І, може, слід би було розпочинати не з першого ступеня чи кроку духовності, а з якогось там (на сьогодні модного чи актуального) правового або політичного.

Але в тому-то й справа, що в будь-якому варіанті, якщо ми розпочнемо не з самого початку, ми неодмінно будемо працювати без системи, без порядку і без глибокого осмислення. А це вже було тисячі разів.

Ні практично, ні теоретично не можна глибоко осмислити ніякого

явища, не ознайомившись із усім тим, що передувало даному явищу або хоча б з попереднім станом досліджуваного.

Тому-то весь процес формування духовного обличчя майбутнього вчителя варто розбити на всі десять семестрів, перший з яких хоча, в принципі, і не є власне духовним, але вже на цьому рівні людина виявляє свою елементарну (і, разом з тим, базову, визначальну) духовність. Більше того, всі матеріальні здобутки людини і суспільства, як на вищому критерії, перевіряються на їхньому ставленні до їжі, одягу, житла, землі і засобів праці, до самої праці, до таких матеріальних цінностей, як земля, природа, капітал, гроші, майно тощо; до природи, навколишнього світу і до природи свого тіла.

Кожен семестр має стати новим етапом становлення свідомості, духу і духовності особи майбутнього вчителя.

Але при цьому наголошуємо: не можна переходити від одного рівня до іншого механічно, забувши про всі попередні, по-школярськи "пройшовши" їх і забувши назавжди, адже кожен попередній і всі попередні разом зумовлюють наступні.

Справжнє високе формування свідомості й духовності є невідминним нарощуванням здобутків кожного наступного рівня на надбання всіх попередніх рівнів та етапів.

На всіх рівнях несвідомої, напівсвідомої і свідомої духовності людини основним критерієм її духовності залишається добро – чи злотовлення.

Деякі конкретні поради:

1. Подані далі пропозиції на кожен семестр – це своєрідний рекомендаційний план, точніше основа плану виховної роботи в групі на півріччя.
2. Рекомендовані теми й питання слід розглядати не як єдиноправильні чи не замінімі, а лише як такі пропозиції, які можна доповнювати, уточнювати, звужувати, розширювати, конкретизувати і т. ін., тобто підходити творчо, з урахуванням потреб часу і групи.
3. Блоки тем (А – для індивідуальної роботи; Б – для групових бесід;

В – для масових заходів) визначені також досить умовно. А це значить, що керівник групи і сама група можуть обирати будь-яку тему для будь-якої форми роботи. Варто дотримуватись суворо тільки рівня свідомості.

4. Індивідуальні бесіди проводяться далеко не з кожним студентом. Такі бесіди здійснюються лише з тими молодими людьми, котрі очевидно відрізняються своєю не тільки неадекватною, а й "екзотичною" чи надто вже позанормативною поведінкою.

5. Диспути, бесіди, лекції, зустрічі і т. ін., що здійснюються в групах, організовуються й проводяться не за стандартом, не за єдиною схемою, а творчо й різноманітно. А головне в груповій роботі – ширість, відвертість і реалістичність думок та висловлювань наставника.

6. Особливо продуманими повинні бути масові заходи (конференції, вечори, "круглі столи" тощо), адже ці види роботи повинні стати і своєрідними підсумковими (за цілий семестр) заходами чи заняттями. В усякому разі, бажано, щоб вони стали підсумковими.

1-й семестр. Матеріальна основа нашого існування (матеріально-побутовий рівень свідомості й духовності)

А. Для індивідуальних та інших форм роботи:

- Одяг і постать дівчини (хлопця) як ознака духовності.
- Засоби окраси жіночого тіла як ознака духовності.
- Нашо привабливість жінці (чоловікові)?
- Одяг, портрет і характер людини, її духовність.
- Які наші природні і спадкові дані, схильності та можливості?

Б. Для групових бесід і заходів:

Крім названих тем, які можуть бути запропоновані і для бесіди, і для лекцій, і для диспутів тощо пропонуються:

- Харчування, здоров'я і краса людського тіла. А що тут духовного?
- Специфіка і дух української кухні.
- Основні ознаки кухні й духу інших народів.

- Улюблені страви і духовність.
 - Як одухотворяються страви і їжа у творах літератури та у творах інших видів мистецтва?
 - Хліб і дух українців.
 - Дух, житло і родинні стосунки в різні часи.
 - Традиційні форми житла українців і їх духовність.
 - Як Ісус Христос нагодував п'ять тисяч людей "п'ятьма хлібами" і "п'ятьма рибами".
 - Специфіка і дух житла інших народів.
 - Засоби й прийоми створення комфорту і духовності в житлі.
 - Людина живе, щоб їсти, чи їсть, щоб жити? А духовність?
 - Земля в житті людини.
 - Чи можна купувати і продавати землю? Що ви думаєте про приватизацію землі? Це добротворення чи злотворення?
 - Що таке добробут і добротворення?
 - Яке місце в житті людини займають речі побуту?
 - Капітал, його сутність і роль у житті людини.
 - Книга як матеріальна і духовна цінність.
 - Що таке гроші і яка їх роль у житті людини та суспільства?
 - За чий рахунок живе студент?
 - Чи мають право батьки докоряти своїй дитині за те, що вони її годують?
 - Що таке добродійництво?
 - Чим є людська праця і, зокрема, праця вчителя?
 - Людина працює, щоб жити, чи живе, щоб працювати?
 - Чи все споживає людина, що виробляє за своє життя?
- В. Для масових заходів:*
- Вечорниці.
 - Український ярмарок (інсценізація).
 - Свято української (чи якоїсь іншої) національної кухні.

– Конкурс студентських вишиванок, малюнків чи інших творчих робіт.

– Конкурс студентських куховарок.

– Демонстрація сучасної молодіжної моди.

– Дислут: як одухотворити їжу, одяг, житло, капітал, гроші, золото, інші матеріальні цінності?

Г. Підсумкове заняття:

Одухотворення матеріального стану сучасного й майбутнього вчителя.

Примітки. В першому семестрі бажано врахувати:

1. Першокурсник дуже серйозно й довірливо ставиться до змісту та форми слів наставника і старших за нього студентів.

2. Особливо відвертими й продуманими повинні бути індивідуальні бесіди.

3. Багато першокурсників комплексують з приводу їхніх природних та спадкових можливостей і вад.

4. Особливо привертають увагу першокурсників бесіди й роботи з теми матеріальної залежності молодої людини від батьків.

5. Першокурсникові мало доступні справжня цінність та функції одягу, прикрас, біжутерії тощо.

II-й семестр. Соціальна диференціація людей у суспільстві

А. Для індивідуальних форм роботи:

– Хто ти за соціальним станом і які твої можливості в житті, в добротворенні?

– Які бувають соціально-побутові комплекси у свідомості студентів?

– Хто ти, студенте, в соціально-розшарованій академгрупі?

– Чи можуть бути гармонія і мир між людьми різних соціальних груп?

Б. Для групових бесід і заходів:

Крім названих тем, пропонуються:

- Що таке соціальна група і як вона формується?
- Родина, рід, клан, колектив, клас як соціальні групи.
- Чим і як визначаються стосунки між соціальними групами?
- Що таке гармонія і антагонізм класів?
- Я і родина.
- Я і рід.
- Я і клан.
- Я і колектив.
- Я і клас (суспільний).
- Особа й особистість.
- Традиційні стосунки між родинами в Україні,
- Традиційні стосунки між класами в Україні.
- Традиційні стосунки між кланами в Україні.
- Соціальні питання і проблеми в Біблії.
- Соціальні питання в Корані.
- Соціальні питання в інших релігійних писаннях.
- Основні соціальні ідеї і школи в історії України та світу.
- Основні соціальні ідеї і школи світу.
- Залежність соціології від матеріального стану суспільства і людства.

В. Для масових заходів:

- Народні ігри з елементами та проблемами соціального характеру.
- Інсценізація творів, що містять у собі сцени соціальних протистоянь і соціальної гармонії.
- “Обніміте, брати мої, Найменшого брата” (диспут за творами Т.Шевченка).

Г. Підсумкове заняття:

Соціальний статус сучасного і майбутнього вчителя.

Примітки. У II-му семестрі радимо взяти до уваги:

1. Все помітнішу соціальну розмежованість студентів у групі.
2. Розшарування групи на соціальні підгрупи.
3. Першокурсники ще мало знаються на реальних стосунках у родині, в роду і це привертає їхню увагу.
4. Надзвичайний інтерес виявляють першокурсники до процесу одруження і соціального статусу кожного із членів родини.
5. Хоча першокурсника ще мало цікавить соціальний стан сучасного (а тим більше – майбутнього) вчителя, розмова на цю тему має бути особливо продуманою.

3-й семестр. Етикет

А. Для індивідуальної роботи:

- За що ти, студенте, поважаєш себе?
- За що можна і треба поважати батьків?
- За що можна і треба поважати людей, які оточують?
- Чи є в тебе, студенте, з ким-небудь взаємоповага?
- Захоплення, кохання і любов у житті студента.
- Одруження: допомагає воно чи заважає вчитися?

Б. Для групових заходів:

- Що таке етикет і етика?
- Нащо нам потрібні правила поведінки?
- Які правила поведінки за столом Ви знаєте?
- Як вести себе в родині і в роду?
- Як вести себе в транспорті?
- Як вести себе в академгрупі?
- Якими можуть бути стосунки між хлопцями?
- Якими можуть бути стосунки між дівчатами?
- Якими можуть бути стосунки між дівчатами і хлопцями?
- Що таке захоплення (або любов з першого погляду)?

- Що таке кохання?
- Що таке любов?
- Що таке “любов до ближнього”?
- “Людина людині – ...” Хто?
- Що значить бути вихованим?
- Як вести себе в театрі?
- Як вести себе в кінотеатрі?
- Як вести себе на природі, в парку?
- Залежність процесу дотримання правил поведінки людиною від її

матеріального та соціального становища.

- Етикет і війни, голодомори, стихійні лиха тощо.
- Етикет і розвиток суспільства.

В. Для вечорів, свят і гулянь:

- Як приймати гостей удома, в гуртожитку, в готелі.
- Етикет, свята і весілля.
- Етикет проведів до війська, зустрічі з армії тощо.
- Етикет танцмайданчика, дискотеки, вечора відпочинку.
- Етикет балу, театру, цирку...
- Я на офіційному чи приватному прийомі.
- Інформація народної діалогізованої гри "Нелюб і милий".
- Чому навчає етика Карнегі: покращенню життя людей чи підступній експлуатації людини людиною? Диспут.

Г. Підсумкове заняття:

Що значить бути "вихованим" чи "невихованим"?

Що значить вислів "культура поведінки"?

Примітки. У III-му семестрі слід мати на увазі:

1. До питань етикету в людей завжди є достатньо стійкий інтерес, але тут важливо врахувати вікові та особистісні інтереси другокурсників.

2. Загальний інтерес цього віку збігається на питаннях про стосунки в родині, між хлопцями та дівчатами, між закоханими: захоплення (любов

з першого погляду); кохання (як гармонія чоловічого та жіночого тіла); любов (як гармонія тіл і душ); любов до ближнього (як уміння і бажання бачити в кожній особі Людину).

3. Особливу увагу слід звернути на зміст і тлумачення таких понять: "самоповага людини" (за що людина поважає саме себе), "повага до інших" (знання того, за що поважаєш), "взаємоповага людей", "достоїнство" (як позитивна риса характеру), "гордість" (як позитивна і негативна риса), "гонор" (як негативна риса характеру).

4. Ні в якому разі не повинні бути позбавлені уваги питання етики та етикету вчителя.

IV-й семестр. Основні принципи людської моралі

А. Для індивідуальних форм роботи:

- Хто егоїст чи альтруїст?
- Справедливість студента і викладача (учителя).
- Чесність і підлість ближніх.
- Злість і доброта студента, викладача (учителя).

Б. Для групових заходів:

Крім названих тем, пропонується:

- Точки зору, позиції і принципи поведінки людини (спільно та відмінно).

- Мораль як система спеціальних принципів поведінки людини в найближчому її оточенні.

- Визначальні принципи моралі: егоїзм, альтруїзм; справедливість і несправедливість; чесність і нечесність (підлість); доброта і злість...

- Скількима принципами моралі може керуватися людина (вчитель).

- Егоїзм – природний і побутовий; егоїзм людини, родини, клану, іншої соціальної групи, нації, народу, суспільства, людства.

- Альтруїзм – природний і побутовий. Альтруїзм людини, родини, клану (іншої соціальної групи), нації, народу, суспільства, людства.

– Героїзм як свідоме підпорядкування своїх власних інтересів інтересам інших людей, що вимагає від людини напруження, зусиль.

– Подвиг як героїчний вчинок, що вимагає максимального напруження всіх фізичних і духовних сил людини або й цілого життя.

– Прометеїзм як подвиг в ім'я людства.

– Мораль первісного суспільства.

– Мораль античного світу.

– Мораль середньовіччя.

– Мораль Просвітительства.

– Мораль буржуазно-правової цивілізації.

– Моральний кодекс соціалізму, його недоліки та здобутки.

– Мораль і релігія (християнство, іслам, буддизм, іудаїзм та ін.)

– Моральний стан людини.

– Моральний стан школи, класу.

– Моральний стан академгрупи (факультету).

– Моральний стан в інституті.

– Моральний стан сучасного суспільства.

– Моральний стан людини (вчителя, викладача).

– Залежність моралі родини, іншої соціальної групи, нації, народу, суспільства та релігії від їхнього матеріального й соціального становища, від системи правил поведінки, від права, влади.

– Мораль і війни, голодомори, катастрофи, стихії, лиха тощо.

– Мораль і розвиток суспільства.

В. Для вечорів, свят, гулянь тощо:

– “ХОМО-АМОРАЛІКУС” – гумористично-сатиричний вечір.

– “Мораль сучасного студента” – читацька конференція студентів і викладачів.

– “Мораль сучасного студента й майбутнього вчителя” – науково-практична конференція з участю вчителів школи.

– “Мораль і антимораль” – диспут.

– Якою повинна бути мораль учителя XXI століття? – конференція.

Г. Підсумкове заняття:

– Яку людину можна назвати “моральною” чи “антиморальною”?

Примітки. У IV-му семестрі радимо:

1. Пам’ятати, що питання моралі та особливо завдання формування цілої системи моральних принципів завжди складали для людей чи не найважчу та чи не найскладнішу проблему, адже саме система принципів моралі складає ту життєво-духовну основу співжиття членів суспільства, на якій формується не тільки основні звичаї, традиції, обряди, ритуали, свята й гуляння, а й спосіб життя кожної суспільної формації взагалі.

2. Особливо складною є сучасна суспільна (переходова) ситуація, коли устої (принципи) однієї моралі ламаються, підмінюються іншими. Тут слід розібратися: що змінюється, на що й чому?

V-й семестр. Звичаї, традиції, обряди

А. Для індивідуальної роботи:

– Твої звички й звичаї, студенте.

– Звичаї студентства та традиції групи, курсу, факультету, вузу, на-
реду.

– Нащо Вам обряди, молодий чоловіче?

– Відпускаючи на свято, я тобі, студенте, говорю: “Що мають мати,
батько й викладач?”

Б. Для групових заходів:

Крім названих тем, пропонуються:

– Дохристиянські звичаї нашого народу.

– Давні традиції русичів.

– Обряди Київської Русі.

– Свята й гуляння минулих віків.

– Звичаї і обряди християнської релігії.

– Звичаї, традиції, обряди, свята і гуляння нашого народу в XX ст.

- Сучасні звичаї нашого народу.
- Сучасні традиції й умови їх формування.
- Сучасні обряди й умови їх формування.
- Сучасні свята й гуляння.
- Сучасні звичаї студентства.
- Звичаї, традиції, обряди й свята нашого вузу.
- Звичаї соціальних груп сучасного суспільства.
- Звичаї народів в місцях масового його скупчення: ринки, вулиці, майдани, парки, мітинги, збори, театри, кінотеатри тощо.

– Звичаї, традиції, обряди, гуляння і війни, голодомори, епідемії тощо.

- Звичаї і розвиток суспільства.
- Обряди й розвиток суспільства.
- Свята й розвиток суспільства – диспути, конференції.
- Гуляння й розвиток суспільства – диспути, конференції.

В. Для вечорів, свят, гулянь тощо:

– Вечір першокурсника (не як звичайний концерт, а як вечір знайомства першокурсника зі звичаями й традиціями, обрядами й святами в цьому вузі, тобто, цілеспрямоване естрадно-повчальне дійство).

- Вечір: “Звичаї у праці нашого народу”.
- Вечір: “Звичаї сусідніх українцям народів”.
- Цикл вечорів: обрядові дійства нашого народу.
- Свята на Івана Купала.
- Свято Квітів.

– Обряд посвяти в студенти (готують і проводять студенти тільки третього курсу).

- Участь студентів у народних гуляннях.

Г. Підсумкове заняття:

- Звичаєво-традиційний менталітет українства та його вчительства.

Примітки. У V-му семестрі слід бути уважними, адже:

1. У період, коли багато говорять і мало роблять для справжнього відродження високої духовності народу, на світ з'являється дуже багато всякої літератури про звичаї і традиції. Частіше всього – це релігійна, суто християнська обрядовість (як, наприклад, двотомник Воропая “Звичаї нашого народу”). Кращою в цьому плані є книга митрополита Іларіона “Дохристиянські вірування українського народу”. Справжнє розуміння всього багатства звичаїв нації, можна почерпнути не стільки й не тільки з окремих книжечок чи брошурочок, скільки з художньої літератури різних епох, з інших видів мистецтва України, в яких звичаї подіються крізь призм часу, простору й розвитку.

2. В період руйнації одного способу життя і заміни його іншим (та ще й чужинським заморським – особливо через брутальні “відики”) обов'язково треба звернути увагу на постійні порівнювання звичаїв різних народів та епох.

VI-й семестр. Правові стосунки між людьми

А. Для індивідуальної роботи:

– Чи знаєш ти свої узаконені права й обов'язки, студенте?

– Індивідуальна робота студента та викладача зі статутом нашого вузу.

– Що є в твоєму особистому кодексі, студенте? (бесіда про рівень ознайомлення студента з кодексом законів і правових документів вчителя в Україні).

Б. Для групових заходів:

Крім названих тем пропонується:

– Що спільного та відмінного в поняттях “правило поведінки”, “принцип поведінки”, “закон”...?

– Основний закон – Конституція України.

– Історія Конституцій в Україні.

- Сучасна Конституція.
- Якою повинна бути Конституція в XXI столітті.
- Закони про матеріальну основу суспільства.
- Закони про освіту в минулому, тепер і в майбутньому.
- Закони, якими повинен керуватися сучасний і майбутній вчитель.
- Для кого пишуться закони й для кого “закон, як дишло: куди повернув, туди й вийшло”?

- Нашо суспільству “екзекутори”, “прокурори”, “судді”, “адвокати”?
- Чому суди – це третя форма влади в державі?
- Що таке “конституційний суд” і для чого він існує?
- Коли, хто й кого карає без “суду” і “суспільства”?
- Закони та війни, катастрофи, голодомори, стихійні лиха і т. п.
- Чи “продаються” (“купуються”) закони?
- Чи може бути “правова держава” панацеєю від усіх бід?
- Закони й розвиток суспільства.

В. Для вечорниць, свят, гулянь тощо:

- Свято нашої Конституції.
- Свято статуту кожного університету.
- “Права й обов’язки сучасного студента” – навчально-практична конференція.

– “Права й обов’язки сучасного студента й майбутнього вчителя” – навчально-практична конференція.

Г. Підсумкове заняття:

Хто з нас “юридично грамотний” і “правовий” – а хто ні?

Примітки. У VI-му семестрі радимо пам’ятати:

1. Наш народ у побуті, праці, в громадському житті частіше всього жив не за законом, а за неписаними законами – звичаями, традиціями й обрядами, тому інтерес до правових регламентацій слід старанно формувати.

2. Українство взагалі й українець зокрема не “свавільні, архаїчні” (як іноді представляються нас за кордоном і навіть нав’язують цю характеристику в самій Україні) – вони дуже цінують найважливіше людське право – ПРАВО НА ВИБІР! Читасмо уважніше праці і твори наших краших синів і дочок: від “Закону і благодаті” Ілларіона (XII ст.) до “Лісової пісні” Лесі Українки.

VII-й семестр. Політика, влада, міжнаціональні й міжнародні стосунки

А. Для індивідуальної роботи:

- Кому й чому Ти підвладний, студенте?
- Над ким і над чим Ти владний?
- Як діє на тебе держава, студенте?
- Як діє на тебе суспільство?
- Студент, нації та народи.

Б. Для групових бесід та заходів:

- Як виникає влада однієї людини над іншою?
- Які форми влади людини над людиною існують в природі й суспільстві?
- Чому люди поділяються на раси й нації?
- Як будуються стосунки між расами й націями?
- Як складаються народності й народи?
- Чим і як визначаються стосунки між народами?
- Що таке “держава” і як її апарат здійснює владу?
- Які були держави в історії України й людства?
- Які форми держав існують сьогодні на планеті?
- Яку державу будуються українці сьогодні?
- Яка держава може вважатися ідеальною (починаючи від Платона)?
- Які основні функції держави існують?

– Якими можуть бути стосунки між націями, расами й народами світу?

– Я і місцева адміністрація.

– Я і місцева влада.

– Я і національна гвардія.

– Я і закони спеціального призначення.

– Я і армія.

– Я і суд.

– Я і уряд.

– Я і президент.

– Я і парламент.

– Мій громадський обов'язок.

– Влада й економіка.

– Влада й форми її регламентації і поведінки людей.

– Влада й розвиток суспільства.

– Самоуправління як система влади.

– Політика як система влади й міжнаціональних та міжнародних стосунків.

В. Для вечорів, свят і гулянь:

– “День виборів – це свято чині?” – вечір-диспут.

– “Яку державу ми будуємо?” – читацька конференція.

– “На яку державну владу заслуговують українці?” – науково-практична конференція.

Г. Підсумкове заняття:

– Що значить бути “політично грамотним” і “громадянином”?

– Як можна сформулювати громадський обов'язок сучасного й майбутнього вчителя?

– Наскільки підвладні учні вчителіві?

Примітки. працюючи з питаннями політики необхідно знати:

1. Політична влада – це влада над масами, але це не єдина форма

влади однієї людини над іншою. Є влада психофізична, фізична, економічна, соціальна, етикетна, моральна, звичаєво-традиційна, юридична й навіть світоглядно-ідеалогічна.

2. Вчитель у школі – це особливо владна фігура. Він над учнями має владу оцінки, владу авторитету, владу волі, владу майстра-педагога, владу мудреця і т. п. Особливо владним є той вчитель, котрий володіє учнем чи класом всіма названими й неназваними важелями одночасно.

Тут основне завдання наставника: показати суть кожного важеля, форми його використання і, головне, навчити вчителя залишатися при цьому людиною гуманною і доброю.

VIII семестр. Світогляд людини:

А. Для індивідуальної роботи:

- В що ти віриш чи що ти знаєш, студенте, про світ взагалі?
- Як виник світ, студенте?
- Як виник ти, студенте?
- Чи маєш душу, людино?
- Чи безсмертна душа, людино?
- У що ти віруєш, студенте?

Б. Для групових бесід і заходів:

Крім названих тем пропонуються:

- Концепції, гіпотези й легенди про виникнення і створення Всесвіту.
- Концепції, гіпотези й легенди про виникнення і створення людини.
- Закони природних і гуманітарних наук.
- Основні закони й закономірності розвитку матерії.
- Основні закони й закономірності розвитку суспільства.
- Що означають категорії “матерія”, “дух”, “особистість”?
- Що таке “душа” людини, концепції, гіпотези та легенди про душу.

– Духовність як система умовностей (правила поведінки, принципи, звичаї, традиції, обряди, ритуали, свята, правові та політичні погляди), що регламентують і визначають поведінку конкретної людини, суспільства, людства взагалі.

– Свідомість як процес контрольованого сприймання, осмислення, оцінювання і відображення реальної чи вигаданої людиною дійсності.

– Світогляд людини як система її точок зору, позицій, принципів сприймання, осмислення, оцінювання та відображення реальної чи вигаданої дійсності.

– Зміст категорій “віра”, “знання” і “переконання”.

– Релігія як форма такого світогляду, котрий базується не на переконаннях, а на вірі й довірі.

– Наука як форма такого світогляду й свідомості, який базується тільки на знаннях.

– Практика – це така форма світогляду й свідомості, що базується тільки на основі наслідків життєвого досвіду.

– Категорія “час” і її роль у житті людини.

– Категорія “простір” і її роль у житті людини.

– Категорії “рух”, “розвиток”, “занепад” і їх роль у житті людини.

– Категорія “суспільство” та її роль у житті людини.

В. Для вечорів, свят тощо:

– Вечір-диспут: “Віра, знання і переконання – що потрібніше вчителіві?”

– Свято виникнення життя й людини.

– “У студента народилася дитина: це свято чи щось інше?” – диспут.

– “Студент, наука й релігія” – науково-теоретична конференція студентів і викладачів.

Г. Підсумкове заняття:

– Хто такий “філософ”, коли людина стає “філософом”? (Чи повинен бути філософом учитель?).

Примітки. На цьому етапі слід пам'ятати:

1. Пам'ятати, що релігія стоїть поза школою (тим більше - вищою), і, отже, не пов'язувати студентів з різноманітними віруваннями та забобонами, але треба ознайомити їх з сутністю основних релігій і вірувань, не забувши при цьому й вірування нашого народу до прийняття християнства (див. названу вже книгу митрополита Іларіона (Огієнка) "Дохристиянські вірування українського народу").

2. Навчити студентів дивитися на світ якомога ширше й глибше, не замикаючи його в рамках однієї з філософських концепцій чи шкіл.

ІХ-й семестр. Ідеї і люди

А. Для індивідуальної роботи:

- Чи є в тебе, студенте, своя мрія або своя "ідея життя"?
- За чіми ідеями (думками) живеш, людино?
- Як ставишся, студенте, до ідеї нації?
- Як ставишся, людино, до провідних ідей суспільства й людства?

Б. Для групових бесід і заходів:

Крім названих тем, пропонується:

- Що таке ідея: мрія, задум, план, програма, мета, завдання чи ще щось інше?

- Як творяться ідеї: ідеї та проблеми людини й людства.
- Провідні ідеї людства.
- Система сучасних ідей в економіці.
- Система сучасних ідей в соціології.
- Система сучасних ідей в етиці.
- Система сучасних ідей в моралі.
- Система сучасних ідей в юриспруденції.
- Система сучасних ідей в політиці.
- Система сучасних ідей в філософії.

- Система сучасних ідей в освіті та вихованні людини.
- Якими ідеями керується сучасний студент і вчитель?
- Якими ідеями будуть жити майбутні люди?
- Ідеолог як знавець всіх основних і другорядних ідей суспільства.
- Ідеолог як творець нових ідей, що вказують на шляхи вирішення всіх основних суспільних проблем.
- Ідеологія як наука про процес виникнення суспільного буття й реалізацію ідей суспільства й людства.

– Ідеї і партії.

– Ідеологія і розвиток суспільства.

В. Для вечорів, свят тощо:

- “Провідні ідеології нації” – читацька конференція.
- “Національна ідея України” – вечір-диспут.
- “Ідея дружби націй і народів у творчості провідних письменників України” – науково-теоретична конференція.

Г. Підсумкове заняття:

- Якими ідеалами нам жити сьогодні й завтра?
- Ідеї, ідеологи, ідеологія й виховання.

Примітки. Розуміючи складність питань, слід:

1. Не вдаватися до “неосяжних” проблем ідеології.
2. Акцентувати увагу студентів на конкретних і найбільш реальних ідеях сучасності.
3. Розтлумачити (в міру своїх сил) суть провідних ідей людства, так чи інакше пов’язаних із суспільними формаціями й цивілізаціями на Землі.
4. Обговорити всі ідеї-пропозиції студентів щодо формування національної ідеї, ідеї побудови чи вдосконалення освіти й процесу виховання тощо.

Х-й семестр. Естетика

А. Для індивідуальної роботи:

- Чи розумієш ти, юначе, що таке добро і зло?
- Чи маєш ти свій ідеал (антиідеал), студенте?
- Що означають слова “прекрасна” (“огидна”) людина?
- Яку людину можна назвати красивою чи потворною?
- Що значить гармонія (дисгармонія) душі й тіла?

Б. Для групових бесід і заходів:

Крім названих тем, пропонуються:

- Який предмет можна назвати красивим чи потворним?
- Що означають категорії “красиве” і “потворне”, “високе” і “низьке”, “трагічне”, “комічне”, “смішне” тощо?
- Яких людей можна назвати позитивними, а яких – негативними?
- Що значить ідеальна людина? (реалістичні й нереалістичні ідеали).
- Яке суспільство можна назвати ідеальним (антиідеальним)?
- Що означають категорії “ідеал” і “антиідеал” і яка їх роль у житті людей?
- Категорія “добро” як моральне поняття і система уявлень та знань про красиве, високе, корисне, прекрасне, ідеальне, позитивне... разом взятих.
- Категорія “зло” як моральне поняття і система уявлень та знань про потворне, низьке, шкідливе, огидне, антиідеальне, дисгармонійне тощо – разом взятє.

– Поняття про боротьбу між добром і злом та про трагічні, драматичні й комічні наслідки такої боротьби.

В. Для вечорів, свят, гулянь тощо:

- “Ідеали сучасного студентства й вчителя” – навчально-практична конференція.
- Що значить “прекрасний вчитель”? – диспут.
- Що означають слова: “сіяти прекрасне, добре, вічне?”.

– Естетика – це наука про прекрасне й огидне, високе й низьке... про критерії та способи їх визначення – диспут.

Г. Підсумкове завдання:

Естетично грамотна й естетично зріла людина. Чи має право вчитель бути естетично незрілою людиною?

Примітки. Оскільки “естетика” – це найвищий вияв духовності людини й людства взагалі, необхідно:

1. Проводити значно менше занять чи інших форм роботи, але кожне заняття має бути надзвичайно змістовним і глибоким – підсумковим.

2. Кожна бесіда, диспут чи захід мусять привести студента до конкретного розуміння того чи іншого “позитивного” чи “негативного” поняття (категорії або явища).

3. Разом з усім цим, за кожним студентом чи групою студентів слід залишати беззаперечне право на свої особисті тлумачення всіх названих і неназваних категорій, критеріїв, їх визначення та ін.

НАЙЗАГАЛЬНІШІ ЗНАННЯ ПРО ЛЮДИНУ

Є загальне поняття про людину, а є поняття “образ людини” й поняття “характер людини”. Спробуємо їх розрізнити.

Образ людини – це таке відтворення (відображення) людини ж нашої свідомості, яке передбачає показ її в усіх без виключення аспектах, з усіх точок зору або хоча б з наявністю всіх основних характеристик.

Характер людини – це таке відтворення (відображення) чи уявлення людини, яке передбачу наявність основних, визначальним і вирішальних її сторін і установок, позицій та принципів, рис і на добро- чи злоторення.

1. Природно-генетична характеристика людини.

Тип організму – загальна будова й особливості.

Спадкові ознаки – внутрішні й зовнішні ознаки спадковості.

Обличчя і портрет – форма, розміщення і колір очей; чоло, брови, ніс, уста, підборіддя; волосся, вуха і т. ін.; загальна краса обличчя.

Будова тіла – зріст, повнота, співвідношення між частинами тіла, краші чи гірші відхилення від норми, особливі прикмети тобто; загальна краса тіла.

Зовнішні ознаки обдарованості – фізичної, творчої, інтелектуальної тощо.

Ідеальне тіло людини – це таке тіло, у якому наявні належні співвідношення між його частинами; всі або більшість частин тіла і окремих органів є нормативними (такими, що, на перший погляд, і не привертають увагу); співвідношення між недоліками (відхиленням від норми) і нормативними ознаками є, безумовно (і переважно), на користь останніх.

2. Темпераментна характеристика.

Сангвінічний тип темпераменту і його наслідки.

Флегматичний тип темпераменту і його наслідки.

Холеричний тип темпераменту і його наслідки.

Меланхолійним тип темпераменту і його наслідки.

Тип темпераменту і виховання та самовиховання.

3. Матеріально-побутова характеристика.

Ставлення до їжі – аскетизм, необхідність, гурманство, обжорство; культурі й одухотвореність харчування, основні функції їжі: життєзабезпечення, соціальна., гедоністична і т. ін.

Ставлення до одягу – необхідність, байдужість, засіб гігієни, засіб окраси тіла, самоціль, соціальне утвердження, гедоністичне ставлення.

Ставлення до житла – наявність, необхідність, гедонізм, самоутвердження (на якому рівні), для душі.

Ставлення до землі – як до основного засобу існування людства, як до своєї чи чужої власності, як до об'єкту наживи.

Людина в природі – як гість, як господар як експлуататор, як загарбник, як частина самої природи.

Ставлення до грошей – як до засобу обміну, як до цілі життя, як засобу збагачення, як до засобу звільнення людей.

Ставлення до капіталів і прибутків – як до засобу виживання і життя, як до засобу самоутвердження; як до засобу експлуатації і владарювання.

Ставлення до побуту взагалі – як до важкої необхідності, як де сфери існування, як до високого, як де визначальних умов.

4. Характеристика діяльності й праці.

Праця і діяльність для власної насолоди.

Праця для блага і добра інших.

Праця (діяльність) заради слави.

Праця (діяльність) заради самовираження і самоутвердження.

Праця (діяльність) заради наживи.

Праця (діяльність) як ферма паразитизму.

Праця (діяльність) як покарання і виховання.

5. Соціальна характеристика.

Розуміння необхідності поділу суспільства на певні групи: родина, рід, клан, клас, етнос, народність, нація.

Розуміння інтересів кожної або хоча б основних соціальних груп.

Розуміння характеру взаємовідносин між усіма (основними) групами і угрупованнями людей.

Розуміння своєї належності до однієї із соціальних груп – чому, які причини і наслідки цього.

Фізична особа – така людина, що є звичайним громадянином держави й може користуватися своїми законами правами, виконувати обов'язки.

Юридична особа – людина, чи група людей, організація, установа, що зареєстрована державою як така, що має статут і узаконене право на певний тип діяльності чи просто існування, має право на оформлення юридичних документів.

Родина (сім'я) – чоловік, жінка і їхні діти, що мають спільне господарство і стосунки між якими певним чином узаконені або дозволені людині.

Рід – дві і більше родин, що мають між собою кровні зв'язки.

Клан – рід або група людей, що мають певні індивідуальні суспільні інтереси і усталений характер співвідношень між собою.

Клас – така частина громади цілого суспільства, члени якої зайняті переважно в одній сфері виробництва, мають спільні інтереси, усвідомлюють свою суспільну роль і свої права на долю продуктів виробництва та певну систему юридичних і політичних прав та обов'язків.

Соціальний стан і його матеріальне забезпечення.

Кар'єризм як позитивна і негативна характеристики.

6. Етикетно-побутова характеристика (через систему правил поведінки і станів людини).

Ставлення до батьків, до сестер і братів, діда, баби предків...

Ставлення до дітей взагалі, до своїх власних дітей, до сиріт...

Ставлення до нерідних членів родини, до роду взагалі та його членів зокрема, до сусідів, колег, сторонніх.

Ставлення до підлеглих, до начальства, до адміністраторів загалом.

Повага до себе (самоповага) – знання своїх власних позитивних рис і достоїнств та вміння реально позитивно чи негативно оцінювати їх, уявлення й знання та оцінка самого себе.

Повага до інших людей – вміння бачити, реально оцінювати в інших людях їхні позитивні начала та вміння поважати все це постійно.

Взаємоповага – це вміння будувати свої стосунки з іншою людиною на взаємно поважному ставленні до позитивних начал.

Достоїнство – вміння людини не тільки внутрішньо поважати самого себе, а й показати це на людях, не переоцінивши; вміння добитися, щоб й інші люди поважали її.

Гордість – не тільки вміння дуже високо цінувати самого себе, а й вимагати від інших такої оцінки.

Самозакоханість – хвороблива переоцінка своїх достоїнств і хвороблива реакція на будь-які зауваження і критики від інших.

Честолюбство – постійне прагнення похвал від інших людей, повага лише до тих людей, що хвалять.

Повага до інших людей – вміння бачити й реально цінувати в людях їхні позитивні риси й заслуги, вміти показати свою оцінку і повагу до інших людей.

Взаємоповага – вміння знаходити контакт з людьми на основі реальної і взаємної поваги.

Захоплення – сильне позитивне емоційне збудження при інстинктив-

ному, інтуїтивному або й свідомо контрольованому сприйманні людиною чогось чи когось, окремих людських рис, дій, вчинків, подій тощо.

Чуйність – здатність людини тонко адекватно і співчутливо реагувати на щастя і горе, на радість і страждання інших людей, тварин, істот.

Вихованість – знання правил поведінки і вміння їх дотримуватися майже за будь-яких умов.

7. Характеристика через стосунки з особами іншої статі.

Захоплення (особою іншої статі) – сильне позитивне емоційно-чуттєве збудження людини при інстинктивному, інтуїтивному або й при свідомо-контрольованому сприйманні особи однієї статі особою іншої по-тягом (лібідо).

Кохання (гармонія тіл) – такий емоційно-чуттєвий настрій або й стан двох осіб різної статі, під час якого вони обоє мають найвищий ступінь насолоди від тілесного спілкування між собою і перш за все від статевого спілкування.

Любов (між особами різної статі) – це така гармонія душ, яка базується на цілому комплексі сильних позитивних емоційно – чуттєвих настроїв, етапів, почуттів і переконань, ще виникають у наслідок захоплення, кохання і практики співжиття.

Любов платонічна – це такий стан душі однієї людини, при якому їй здається, що об'єкт її любові є недосяжним ні за яких умов і тому почуття це може бути взаємним, що ще дужче посилює і це почуття, і страждання суб'єкта такої любові.

8. Моральна характеристика (як система принципів маралі).

Егоїзм – свідоме підпорядкування інтересів і життя інших людей своїм власним інтересам і життя.

Егоцентризм – свідоме визнання переваги своїх власних інтересів над інтересами будь-якого з інших людей, але при цьому егоцентрист не

паразитуює на інших людях і не живе для них; живе за принципом власної волі й недоторканості своєї власної особи та душі.

Альтруїзм – свідоме підпорядкування своїх власних інтересів і свого власного життя інтересам і життя інших людей.

Паразитизм – така вища стадія егоїзму, на якій людина чи група людей (клан, клас) живе тільки за рахунок інших.

Героїзм – різновид альтруїзму, коли людині для здійснення альтруїстичного вчинку потрібне максимальне напруження фізичних і духовних сил або й піти на самопожертву.

Прометеїзм – найвища форма прояву альтруїзму і героїзму, коли героїчний вчинок (подвиг) здійснюється в ім'я цілого людства.

Самовідданість – готовність години свідомо, напівсвідомо або підсвідомо пожертвувати в ім'я когось чи чогось, пожертвувати своїми матеріальними чи духовними цінностями або й своїм здоров'ям чи життям.

Чесність – такий принцип, відповідно до якого людина здатна не тільки реально осмислювати й оцінювати явища, процеси і людей, їхні вчинки, як і свої, а й говорити про своє ставлення до них відверто й об'єктивно перед будь-яким, за будь-яких умов.

Підлість – такий принцип, відповідні до якого людина, знаючи й розуміючи справжню цінність явища, процесу, людини, її вчинків (умисно й з вигодою для себе чи на зло іншим людям), висловлює необ'єктивні й неправдиві оцінки та ще й робить це, як правило, підступно, таємно тощо.

Справедливість – принцип, відповідно до якого людина вміє правильно оцінити людські заслуги чи участь у будь-якій справі, а також об'єктивно розподілити матеріальні та духовні цінності між людьми відповідно до долі їх участі у виробництві, вміння правильно оцінити роботу людини.

Несправедливість – протилежне справедливості.

Переконаність, доброта, людяність (гуманізм), невпевненість, злість, людиноненависництво, інше.

9. Звичаєва характеристика (як ставлення людини до звичаїв, традицій, обрядів, ритуалів, свят та гулянь народу).

Звичай – така звичка, звичний спосіб поведінки та життя, які виробляються за матеріальних, естетичних та духовних умов, суспільного устрою, способів виробництва й способу розподілу матеріальних та духовних цінностей. При цьому слід пам'ятати: хоча звичаї й міняються відповідно до змін у матеріальному й духовному житті суспільства, найбільш стабілізовані звичні дієства залишається ознакою представників нації, народу тощо і складають сутність їх менталітету.

Традиція – такий звичай, який залишається стабільним упродовж певного часу, але здійснюється (повторюється) лише періодично, а не щоденно.

Обряд – така стійка традиція, при здійсненні якого обов'язково передбачається діалогізоване чи театралізоване дійство.

Ритуал – такий обряд, який залишається майже незмінним протягом цілих століть, а то й тисячоліть.

Свято – такий комплекс звичаєвих, традиційних, обрядових і ритуальних дійств, який, виконується на честь людей якоїсь професії, ювілею, якоїсь події чи видатної особи, урочистостей тощо.

Гуляння – це, як правило, таке всенародне свято, у якому беруть участь всі (або майже всі) члени громади чи суспільства без запрошення.

10. Юридично-правова характеристика.

Знання законів, порушення законів, розуміння законів, дотримання законів, вдосконалення нових законів, нехтування законами, ін.

Творення нових законів, нехтування законами, ін.

Конституція – основний закон або юридично-правова основа для творення всіх останніх законів, розподілу і здійснення влади, характеру стосунків між людьми, соціальними групами, націями, народностями і нарами та державами.

Закон – усталений звичасвий тип (спосіб або характер) взаємовідношень і ставлень між людьми, між людьми і матеріальними цінностями чи духовними надбаннями між особою і владою, що сформульований державою, записаний державній мовою, оформлений юридично і став обов'язковим для виконання всіма членами суспільства.

Кодекс законів – зібрання законів певного типу або усіх без винятку законів.

Юриспруденція – система законотворення та державних установ, покликаних доглядати за процесом системи законів виконання всіх законів всіма членами суспільства.

Право – загальна назва системи законів та юриспруденції; дозвіл фізичній чи юридичній особи на певний характер дії, форму діяльності тощо.

11. Політична характеристика:

Розуміння сутності й форми влади.

Ставлення до влади взагалі.

Ставлення до різних форм влади.

Ставлення до нації своєї та інших держав.

Ставлення до свого народу і до інших народів світу.

Ставлення до громадського та громадянського обов'язку.

Влада – узаконене (іноді – узурповане) право людини чи групи людей, установи чи системи установ керувати іншою людиною, групою людей, соціальним класом, націям, народом, державою, державами.

Нація – група (або певна маса) людей суспільства, що мають спільну мову, свій менталітет, свою давню істерію, визрілий спосіб життя, стійку систему звичаїв і т. ін.

Народ – така маса людей, до складу якої мажуть входити кілька етносів і націй, що мають спільний суспільний устрій, тип матеріальних та духовних стосунків тощо.

Громадський обов'язок – найсуттєвіше із систем найважливіших завдань і зобов'язань людини перед громадою.

Громадянський обов'язок – найсуттєвіше із завдань і зобов'язань громадянина перед державою.

12. Ідеологічна характеристика.

Які ідеї знає людина і як вона їх розуміє, тлумачить, підтримує чи заперечує?

Як людина бореться за втілення в життя тих чи інших людей?

Як людина вдосконалює відомі їй ідеї?

Чи творить (подає) людина свої (нові) ідеї, які вони: нові, прогресивні, гуманні...

Проблема – питання, мета, завдання, план, задум..., що виникають перед людьми й під впливом умов їхнього життя або й з подачі якоїсь особистості та які осмислюються людьми як такі, ще потребують вирішення, розв'язання, досягнення, виконання тощо.

Ідея – думка, мета, завдання, план, задум, що можуть подаватися і як (проблемна ідея) і як шлях чи спосіб вирішення проблем (власне ідея).

13. Філософська характеристика.

Філософська характеристика передбачає оцінку знань і розуміння людиною своїх світоглядних установок; найзагальніших законів і закономірностей виникнення, розвитку й занепаду гатерії, природи та життя на землі; розуміння змісту найзагальніших категорій.

Ідеалістичний світогляд – це така система точок зору, позицій і принципів, яка базується на тому, що людина вірить: світ створено Богом (чи кимсь іншим), і все, ще відбувається в світі, постійне керується й контролюється тільки творцем світу. Ідеалісти, котрі розуміли, що ідея єдиного, всевидючого, всезнаючого, всемогутнього і т. ін. Бога, уже застаріла, але котрі все ще не можуть розлучитися зі своїми ідеалістичними по-

глядами, шукають і понині інших “керівників” Всесвіту. Так виникають ідеї й гіпотези про інші богоподібні начала: вселенський інтелект; вселенський трансцендентальний дух (Вселенська Духовність); якісь всемогутні инопланетяни, що експериментують на нашій Землі тощо.

Дуалістичний світогляд – система точок зору, позицій і принципів, при якій людина допускає те, що Бог (чи хтось богоподібний) створив світ, а потім цей світ став розвиватися за своїми матеріалістичними законами. При цьому допускається й те, що творець світу має право і знищити світ, як його створив.

Матеріалістичний світогляд – така система точок зору, позицій і принципів, при якій людина усвідомлює світ як вічний (нестворимий і незнищений) рух матерії в безкінечному часі та просторі; як здатність матерії розвиватися (ускладнюватися) й розкладатися до ще непізнано дрібних часточок, щоб потім знову ускладнитися; як здатність матерії до самоусвідомлення, саморозвитку тощо.

Чи знає й осмислює людина закони філософії (діалектики) – тобто такі закономірні й невідтворювані процеси, які відбуваються за будь-яких (матеріальних чи духовних, часових чи просторових, конкретних чи загальних...) умов.

Якими поняттями та критеріями філософії володіє людина: особистість і натовп; маса і народ; нація і раса; час і простір; рух, емоція, еволюція, розвиток, деградація; інші.

14. Естетична характеристика.

Чи має людина систему критеріїв для оцінювання предметів, явищ, процесів і людей, всього навколишнього світу?

Чи робить вона такі оцінки?

Чи має вона свої тлумачення понять і категорій добра та зла?

Красиве – все те в зовнішності предметів, явищ, процесів, тварин і людей, способів їх діяльності, життя і поведінки, що складає класичні, ти-

пові, найхарактерніші ознаки їхньої форми (реальна краса) або лише ознаки нереальних людських уявлень про їхні форми (нереальна краса) і те що викликає задоволення й захоплення (гедонізм) реципієнта при його сприйманні, іноді формує навіть позитивні почуття.

Потворне – те у зовнішності предметів, явищ, процесів, людей і тварин, а також у способах їхнього життя, поведінки і діяльності, що свідчить про значні відхилення від класичних, типових, найхарактерніших ознак їхньої форми (реальне бачення і розуміння потворності) або лише ознак людських уявлень про такі форми (нереалістичне розуміння потворності) і те що викликає зневагу й огиду, відразу, а іноді й формує деякі негативні почуття.

Високе – все те в змісті, формі, ознаках, функціях та суті предметів, явищ, процесів, людей, що складає вищу, духовну цінність для окремої людини, громади, суспільства і для людства взагалі.

Низьке – все те в змісті, формі, ознаках, функціях та суті предметів, явищ, процесів, людей, що не складає ніякої духовної цінності для людства і свідчить про вульгарну приземленість та, примітивну зматеріалізованість тощо.

Прекрасне – все те в природі й у суспільстві, у матеріальному і духовному житті людей, що здатне максимально задовольнити їхні фізіологічні, фізичні, матеріальні, інтелектуальні й передовсім духовні потреби та принести при цьому їй вищу духовну насолоду(гедонізм).

Огидне – все те в природі в суспільстві, в матеріальному і духовному житті людей, що максимально заважає (шкодить) людям задовольнити свої матеріальні, інтелектуальні й передовсім духовні потреби і приносить при цьому максимальні неприємності.

Ідеал – це дуже узагальнене й дуже широке поняття про те, що міститься у змісті, формах, ознаках, функціях і сутності краси, високості, прекрасного та всіх інших позитивних начал, але, в той же час, і не позбавлене зовсім якихось негативних ознак чи властивостей; в ідеалі на всіх

рівнях повністю переважають позитивні начала над негативними.

Ідеальна людина – це така людина, в характері, природі, зовнішності, в житті та діяльності якої повністю на всіх рівнях свідомості переважають позитивні начала, наміри, цілі та шляхи їх досягнення над негативними. В ідеальної людини навіть деякі негативні риси спрямовані на творення добра.

Антиідеал – це поняття пре те, що міститься в змісті, формах, ознаках, функціях і сутності потворності, низькості, огидності та всіх інших негативних начал, але, в той же час, не позбавлених якихось позитивних ознак чи якостей.

Антиідеальна людина – це така людина, в характері, природі, зовнішності, житті та діяльності якої повністю переважають негативні начала, наміри, цілі й шляхи їх досягнення над позитивними. В антиідеальної людини є і такі, здавалось би “позитивні” ознаки й риси як талант, розум тощо, але тут вони спрямовані на творення зла.

Добро – це все те, що втілює в собі і красиве, і високе, і гармонійне та прекрасне, й ідеальне, й усі інші позитивні начала.

Зло – це все те, що втілює в собі і потворне, і низьке, огидне, та дисгармонійне та антиідеальне, і всі негативні начала, тобто це все те, що приносить людям лихо, втілює його.

Гармонійне – взаємопридатне чи взаємонеобхідне присдане або примиренні протилежності, що викликають у навколишньому середовищі і передовсім у людей приємність і навіть насолоду від єдності.

Дисгармонійне – все те, що не тільки не створює, але й руйнує гармоній між протилежностями, складовими частинами.

Трагічне – все те, що ще слабне, але протистоїть нездоланим силам.

Драматичне – те, що містить у собі боротьбу приблизне рівносильних антиподів.

Комічне – те, ще вже зовсім утратило сили і вплив, але все ще прагне знайти своє панівне становище.

15. Педагогічно-виховна характеристика.

Як ставиться людина до виховання дітей і народу?

Як ставиться людина до освіти своїх і чужих дітей, народу?

Чому віддає перевагу людина – вихованню чи освіті?

Чи знає людина прийоми, методики і методи виховання?

Чи знає людина історію педагогічної та виховної науки?

Чи розуміє людина кінцеву мету і конкретні ідеали і завдання виховання та освіти в цілому?

Виховання – процес доведення людини до усвідомленого одухотворення її праці й діяльності в сфері природно-матеріального виробництва; орієнтація людини на певну добротворчу систему осмислених соціально-побутових та соціально – духовних стосунків між людьми; прищеплення людині цілої системи етикетно-побутових та етикетно-суспільних правил поведінки і моральних принципів життя й діяльності в суспільстві; ознайомлення людини з система звичаїв, традицій, обрядів, ритуалів, свят та гулянь на раду; призвичаєння її до знання, розуміння й дотримання та потреби вдосконалення системи законів; пояснення людині суті, змісту, форми та функцій влади, певної системи стосунків між націями і народами; формування її свідомості на основі певного світогляду; розкриття перед нею суті та суспільної цінності найважливіших ідей світу, понять про ідеал та антиідеал, про прекрасне й огидне, про красиве й потворне тощо – про добро і зло в цілому – та про їх конкретні прояви в житті людей. Формування в людині природної потреби культурно жити й діяти в ім'я добра або зла.

Навчання (освіта) – процес озброєння людини певною кількістю усвідомлених і вірно оцінених, а іноді й не зовсім усвідомлених знань, умінь й навичок інтелектуального й інстинктивно – інтуїтивного мислення і діяння на всіх рівнях людської свідомості, в усіх галузях життя (у вузькому розумінні – на окремому рівні, в окремій галузі); в ширшому – в кількох чи багатьох галузях людської діяльності.

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ЛЮДИНИ

Природно-генетичні можливості:

– малі – (слабке здоров'я, хворобливо вразлива нервова система, майже ніяких задатків для інтелектуальної чи творчо-художньої діяльності, спотворені окремі риси тіла, інші недоліки)

– нормативні – нормальне здоров'я, талант чи просте схильність до якогось виду діяльності, правильні риси тіла, нормальні інші дані;

– великі – потужний організм, виключно міцна нервова система, надзвичайні обдарування, унікальна краса тощо.

Констатація і оцінка темпераменту.

Матеріально-побутові нахили: до егоїстичного користування матеріальними благами й зажерливості. .. (негативно); до альтруїстичного користування матеріальними благами й щедрості, до гармонії між егоїстичністю й альтруїстичністю, між жадністю і щедрістю з перевагою других (ідеально).

Праця людини і її направленість на благо – і добротворення.

Соціальна характеристика: соціальна самосвідомість осмислення себе як соціальної і суспільної одиниці; суспільна відомість – осмислення всієї системи соціальної структури суспільства; соціальна грамотність – розуміння характеру, причин наслідків співвідношень між соціальними групами в суспільстві.

Ознаки етико-побутової культури – незнання й недотримання правил етикету – некультурність; знання, але недотримання правил етикету чи навпаки (знання й дотримання етикетних норм на добро людям, етикетна культурність).

Моральні принципи: відсутні – негативно; наявні другорядні – негативно; наявні окремі основні (егоїзм – негативно, альтруїзм – позитивно, гармонія між ними з перевагою альтруїзму – ідеально); наявні всі негативні – антимораль; наявні всі позитивні – висока мораль; наявні всі негатив-

ні і всі позитивні з очевидною і повною перевагою позитивних над негативними – ідеально.

Звичаї, традиції, обряди, гуляння: усвідомлене розуміння знання й дотримання природних звичаїв, традицій, обрядів та свят нараду й розуміння звичаїв інших народів – позитивно, неусвідомлення й недотримання звичаїв, традицій, обрядів і свят свого та інших народів – негативно.

Юридична-правова оцінка: знання й виконання, а також творення прогресивних і гуманних законів (законів добра) – позитивно; знання, виконання й творення реакційних законів, або використання чи порушення будь-яких законів задля творення зла – негативно. Будь-яке порушення законів виправдовується лише високим рівнем добротворення.

Політична оцінка: розуміння й підтримка добротворчої влади чи боротьба проти злої влади, боротьба за такі міжнародні та міжнаціональні стосунки, які спрямовані на добро – позитивне; розуміння й підтримка злотворчої влади чи боротьба проти добротворчих ідей влади – негативно.

Ідеологічна оцінка: творення, розуміння, підтримка і реалізація добротворчих ідей – позитивно; творення, розуміння, підтримка і реалізація злотворчих ідей – негативно.

Естетична оцінка: розуміння й підтримка добра прекрасного, високого, гармонійного – позитивно; розуміння й підтримка зла прекрасного, високого, гармонійного – негативно.

Педагогічна оцінка: знання й уміння навчати і виховувати на добро – позитивно; знання й уміння навчати й виховувати на зло – негативно.

Освіченість – це володіння людиною певною сумою знань, умінь та навичок – висока, середня, низька освіченість.

Вихованість – таке засвоєння нормативів і регламентацій, дотримання яких стало необхідністю: висока, середня, низька.

Культура людини – це такий спосіб існування, діяльності й поведінки в людському суспільстві, який базується на твердо і всебічно засвоєній системі всіх (або хоча б усіх основних) правил, норм та інших регламента-

цій, що стали вже її природною потребою. *Примітка:* вихованість є лише першою стадією культури і культурності людини.

Духовність людини – це така суто людська, суспільна характеристики самого існування, природних та суспільних рис і ознак, дій, вчинків і самого способу життя окремої людини чи суспільств, котра базується на тому, на що саме спрямовано їхнє буття взагалі – на добро і благо собі й людям (добра чи блага, духовність або просто духовність); на зло собі й іншим людям) зла духовність або просто антидуховність; ні на зло, ні на благо ні собі, ні іншим, а лише на примітивне задоволення своїх низьких фізичних та фізіологічних потреб – бездуховність. У реальності, як правило, добро- і злоторення комбінуються.

Душа людини – це така внутрішня спрямованість комплексу культурних ознак, дій і рис людини на добро, що характеризується її позитивно-гуманними цілями (світла, правдива душа), на зло – негативно-егоїстичними цілями (чорна душа) або на приземлено-примітивне задоволення потреб (бездуховність і бездушність).

Дух людини – це той зовнішній вияв дум і та зовнішня аура (атмосфера) життя, котрі створюються всіма її духовними й душевними порухами та проявами і сприймаються навколишніми людьми: як добро- чи злоторення. *Примітка:* дух буває добрим (благим) і злим або його немає зовсім (як і душа).

Одухотворення – це процес самостійного чи суспільного спрямування існування й використання будь-яких предметів, дій, вчинків і способу життя та способу діяльності окремої людини або й цілого суспільства передовсім на благо і добро (або на зло) окремій людині, родині, роду, соціальній групі, нації, народу, державі, суспільству або й цілому людству. Тобто, *одухотворення* – це вища стадія і ціль виховання й самовиховання людини, спрямована на добро або на благо, навпаки, *обездухотворення людського життя* – це таке виховання і самовиховання людини, родини... і цілого суспільства, яке спрямоване на відродження людині

всього тваринного, примітивно-фізіологічного і прагматично-фізіологічного.

Духовність, душа чи дух родини, роду, соціальної групи, націй народу, суспільства або й цілого людства – це рівень їх одухотвореності, виховання та культури.

АСПЕКТИ ВИЯВУ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ Й ДУХОВНОСТІ

Аспект – це сторона, грань, складова частина, точка зору, з якої спостерігач або дослідник сприймає, осмислює, оцінює і відображає (усвідомлює) це явище тощо.

Емоційно-чуттєвий А. – це усвідомлення чогось чи когось взагалі з точки зору людських емоцій, настроїв, станів і почуттів. Тобто, це фактично складові наукового психоаналізу людини, як об'єкта і як суб'єкта дії.

Раціонально-інтелектуальний А. – це усвідомлення когось чи чогось із точки зору інтуїції, способів і ціле мислення, логіки, інтелектуальних здібностей, причин мотивів і наслідків мислення, наукових гіпотез і передбачень тощо – інтелектуальний аналіз людини чи якогось явища.

Науково-теоретичний А. – це усвідомлення чогось чи людської діяльності з узагальнено-теоретичних та абстрактно-умоглядних точок, позицій, принципів, методів і підходів тощо.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ

Таким чином, цей посібник є однією із спроб хоча б зорієнтувати наставника академгрупи в різноманітності форм, завдань і цілей його роботи, визначитися в тій чи іншій послідовності та поетапності тематики й проблематики виховних заходів і робіт. А тому його не слід розуміти як догму чи як неодмінний припис. Більше того, тут кожного разу вказується на необхідність творчого й індивідуально-особистісного підходів кожного наставника, на бажання розвивати ним свої особисті вміння діяти і впливати на студента відповідно до ситуації, стану і настрою об'єкта виховання. Навіть конкретні (проміжні) цілі можуть бути досить варіативними, але неодмінними повинні бути хоча б такі найважливіші (визначальні для окремої людини, для української нації й для всього людства), як:

- 1) уміння і, головне, бажання використати свої природно-генетичні здібності й схильності на добро собі й іншим людям;
- 2) прагнення пізнати сутність, цінність, цілий світ матеріальних благ і умов свого власного, національного і загальнонародного існування;
- 3) бажання самому створювати найпотрібніші (необхідні) матеріальні блага, а не жити й безкінечно збагачуватися матеріально за рахунок інших;
- 4) бажання досягти соціальної гармонії в родині, у трудовому колективі, в громаді й у цілому суспільстві;
- 5) вміння й бажання працювати, жити й вести себе тактовно;
- 6) вміння й бажання пізнати всі найважливіші принципи й аспекти суто педагогічного етикету і такту;
- 7) розуміння й бажання дотримуватися переважно позитивних (гуманних) принципів моралі – альтруїзму (героїзму, самовідданості тощо), чесності, справедливості й т. ін.;
- 8) знання, глибоке розуміння й бажання дотримуватися найважливі-

ших для українського народу звичаїв, обрядів, і ритуалів, світ та гулянь (так званих його неписаних законів);

9) розуміння й бажання дотримуватися діючих законів;

10) розуміння й бажання використовувати рішення й розпорядження влади й владних структур та особистостей, а також уміння протистояти деспотизму й поневоленню;

11) уміння й бажання працювати й жити в ім'я свого народу;

12) розуміння ідеї й ментальності української та інших націй України, а, головне, бажання творити добро для своєї нації не за рахунок іншої, тобто прагнути до гармонії націй;

13) прагнення пошуків гармонії між народами й суспільними устроями світу;

14) розуміння й бажання реалізувати найгуманніші й найбільш одухотворені добротворенням ідеї родини, колективу, громади, партії, колективу, нації й народу;

15) розуміння змісту і бажання глибокого освоєння в теорії й у практиці життя та особливо в педагогічній діяльності таких найважливіших загальнолюдських цінностей як добро (а не зло), ідеал (а не антиідеал), прекрасне (а не огидне), високе (а не низьке) і т. ін.

Тобто кінцевою метою роботи наставника має стати формування високодуховної людини, котрій можна було б довірити виховання майбутніх поколінь.

ЗМІСТ

Вступ	3
Положення про наставництво у вишому навчальному закладі	5
Загальні засади наставництва	5
Основний зміст, форми та завдання роботи наставника академгрупи	5
Основні завдання роботи наставника академгрупи	6
Основний зміст роботи наставника академічної групи	7
Основні форми роботи наставника академічної групи	8
Основні критерії оцінки роботи наставника	8
Оплата роботи наставника	9
Студентське самоврядування	11
Положення про студентське самоврядування	11
Основні завдання студентського самоврядування	12
Основні функції студентів у процесі самоврядування, зборів і засідань студрад курсів, членів і засідань студрад університету	14
Положення про художню самодіяльність та фестиваль самодіяльної творчості “Студентська весна” і про цілі такої роботи в університеті	17
Основні завдання і цілі творчості в університеті	18
Основний зміст і форми самодіяльної творчості	18
Основні жанри і види самодіяльного мистецтва, оцінки та основні їхні критерії	19
Порядок і рекомендовані терміни творчої діяльності	23
Порядок проведення провідних заходів	25
Форми заохочення	27
Робота наставника з батьками та школами	28
Наставник – особистість духовна	31
Найзагальніші знання про людину	64
Аспекти вияву людської свідомості й духовності	80
Замість висновків	81